

Načelo krivnje, sadržaj i oblici krivnje u prekršajnom pravu

Valentić, Davorka

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:228011>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

Studijski centar za javnu upravu i javne financije
Specijalistički diplomski stručni studij javne uprave

Davorka Valentić

NAČELO KRIVNJE, SADRŽAJ I OBLICI KRIVNJE
U PREKRŠAJNOM PRAVU

Završni rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marta Dragičević Prtenjača

Zagreb, 2022.

SAŽETAK:

Krivnja je subjektivni odnos počinitelja prema djelu, zbog kojeg mu se može uputiti društveni prijekor. Načelo krivnje i načelo zakonitosti dva su najbitnija načela materijalnog prekršajnog prava.

Načelo krivnje u materijalnom prekršajnom pravu povezano je s procesnim načelom okrivljenikove nedužnosti, koje se još naziva presumpcija okrivljenikove nedužnosti.

Vodeći računa o krivnji, suvremeno prekršajno pravo odbija objektivnu odgovornost. Znači, prekršajno pravo zasnovano na krivnji ima garantivnu funkciju zaštite građana od prekomjerne državne represije i izravno je povezano sa demokratskim načelima vladavine prava i prava na pravično postupanje.

Ključne riječi: krivnja, zakonitost, ubrojivost, namjera, nehaj, svijest o protupravnosti

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. NAČELO KRIVNJE U PREKRŠAJNOM PRAVU	1
3. TEORIJE KRIVNJE	4
4. KRIVNJA – OPĆENITO	5
4.1. Sadržaj krivnje	7
4.1.1. Ubrojivost	8
4.1.1.1. Metode utvrđivanja neubrojivosti	10
4.1.1.2. Biopsihološke osnove neubrojivosti	11
4.1.1.2.1. Duševne bolesti	11
4.1.1.2.2. Privremena duševna poremećenost	12
4.1.1.2.3. Nedovoljni duševni razvitak	12
4.1.1.2.4. Druge teže duševne smetnje	13
4.1.1.3. Samoskrivljena neubrojivost	13
4.1.1.4. Smanjena ubrojivost u znatnoj mjeri	14
4.1.2. Oblici krivnje – nehaj i namjera	15
4.1.2.1. Nehaj	16
4.1.2.1.1. Svjesni nehaj	18
4.1.2.1.2. Nesvjesni nehaj	18
4.1.2.2. Namjera	19
4.1.2.2.1. Izravna namjera	20
4.1.2.2.2. Neizravna namjera	21
4.1.3. Svijest o protupravnosti	21
4.1.3.1. Zabluda o protupravnosti	22
4.1.3.2. Zabluda o biću prekršaja	23
4.1.3.3. Zabluda o okolnostima koje isključuju protupravnost	24
5. ODGOVORNOST PRAVNIH OSOBA ZA PREKRŠAJE	24

5.1 Modeli odgovornosti pravnih osoba	26
5.1.1. Autonomna i izvedena odgovornost	27
5.1.2. Objektivna i subjektivna odgovornost	28
5.1.3. Supsidijarna i kumulativna odgovornost	28
5.2. Odredbe Prekršajnog zakona o odgovornosti pravnih osoba za prekršaje ..	29
6. OSTALE ODREDBE PREKRŠAJNOG ZAKONA, VEZANO ZA KRIVNJU	30
7. PRIMJERI IZ SUDSKE PRAKSE	32
8. ZAKLJUČAK	34
9. LITERATURA	36

1. UVOD

U analizi i istraživanju teme ovog završnog rada najprije sam izložila sadržaj načela krivnje i njegov odnos prema ostalim načelima materijalnog prekršajnog prava.

Zatim sam navela sociološke, antropološke i etičke osnove krivnje, kao i teorije krivnje, zastupljene u suvremenoj kaznenopravnoj teoriji. Analizirala sam sadržaj krivnje i oblike krivnje, kao i odgovornost pravnih osoba za počinjene prekršaje.

Mišljenja sam da su načelo krivnje i načelo zakonitosti dva najvažnija načela prekršajnog prava, izravno povezana sa civilizacijskim tekovinama vladavine prava i prava na pravično suđenje. Načelo krivnje ima garantivnu funkciju zaštitu Ustavom zajamčenih ljudskih prava i temeljnih sloboda.

Načelo krivnje obično se izražava poznatom latinskom izrekom *nullum crimen, nulla poena sine culpa*, odnosno da nema kažnjivog djela, niti kazne bez krivnje.¹

Većina zakonskih odredbi, koje se odnose na krivnju u prekršajnom pravu izravno je prenesena iz kaznenog prava, a razlikovanje prekršajnog prava u odnosu na kazneno pravo ogleda se u stupnju krivnje koji je potreban da bi se počinitelja prekršaja moglo proglasiti krivim i izreći mu propisanu sankciju. U kaznenom pravu „redoviti“ oblik krivnje je namjera, dok je u prekršajnom pravu to nehaj, dok se za namjeru odgovara samo ako je propisom o prekršaju propisana odgovornost i za taj oblik krivnje, s time da se propisom o prekršaju iznimno može propisati odgovornost samo za namjeru.

2. NAČELO KRIVNJE U PREKRŠAJNOM PRAVU

Načelo krivnje jedno je od tri načela materijalnog prekršajnog prava, sadržano u Prekršajnom zakonu (dalje: PZ)², koje se najbolje izražava latinskom izrekom *nullum crimen, nulla poena sine culpa*.³

Shodno tome, članak 4. PZ-a propisuje da nitko ne može biti kažnjen niti se prema njemu može primijeniti druga prekršajnopravna sankcija ako nije kriv za počinjeni prekršaj.^{1,4}

¹ Veić Petar, Gluščić Stjepan; Prekršajno pravo, opći dio, Narodne novine 2013, str. 22

² Prekršajni zakon („Narodne novine“ broj: 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18)

³ Veić, Gluščić (2013), op. cit. (bilj. 1), str. 22

⁴ Čl. 4. PZ-a

Postavlja se pitanje da li se prema neubrojivim osobama mogu primijeniti prekršajnepravne sankcije. Odgovor bi bio da se ne mogu primijeniti, s izuzetkom oduzimanja predmeta i oduzimanja imovinske koristi, koje nisu prekršajnepravne sankcije, nego mjere *sui generis*.⁵

„Krivnja je subjektivni odnos počinitelja prema djelu, zbog kojeg mu se može uputiti društveni prijekor.“⁶ U postupovnom pravu tom načelu je sukladna presumpcija okrivljenikove nedužnosti. Presumpciju okrivljenikove nedužnosti uređuju članak 14. stavak 1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, članak 6. stavak 2. Europske konvencije i članak 28. Ustava Republike Hrvatske.⁷

Uvođenje načela krivnje omogućilo je razdvajanje slučajnih štetnih akata čovjeka od onih njegovih postupaka, kojima se ostvaruju kažnjiva djela. To bi značilo da nije dovoljno da je netko svojom radnjom prouzročio zabranjenu posljedicu, nego se gleda i njegov psihički odnos prema tom djelu.⁸

U njemačkoj i austrijskoj kaznenopravnoj teoriji, naravno i u hrvatskoj, načelo krivnje ima rang ustavnog načela, zajedno sa načelom pravne države i načelom humanosti i ono znači da se počinitelju može izreći kazna samo ako je utvrđeno da mu se može uputiti osobni prijekor za počinjeno djelo. Načelo krivnje služi zaštititi počinitelja od prekomjerne represije državnog aparata. Može se reći da načelo krivnje ima dva aspekta – krivnju kao pretpostavku kazne i krivnju kao okolnost bitnu za odmjeravanje kazne.⁹

Razlikovanje prekršajnog prava prema kaznenom pravu ogleda se i u stupnju krivnje, koji je potreban da bi se počinitelja moglo proglasiti krivim za počinjeni prekršaj i da bi mu se mogla izreći prekršajna sankcija.

Člankom 25. PZ-a propisan je sadržaj krivnje, pa je tako propisano da je za prekršaj kriv počinitelj koji je u vrijeme počinjenja prekršaja bio ubrojav, koji je postupao iz nehaja, a bio je svjestan ili je bio dužan i mogao biti svjestan da je djelo zabranjeno ili s namjerom, kada je propisom o prekršaju propisana prekršajna odgovornost za taj oblik krivnje. Iznimno, propisom o prekršaju može se propisati samo odgovornost za namjeru.¹⁰

Prema tome, za prekršajnu odgovornost u pravilu je dovoljan nehaj kao oblik krivnje.

⁵ Dragičević Prtenjača Marta; ppt prezentacija Prekršajno pravo – opći dio, 2021

⁶ Horvatić Željko, Derenčinović Davor, Cvitanović Leo; Kazneno pravo, opći dio 2, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017, str. 68

⁷ Veić, Gluščić (2013), *op. cit. (bilj. 1)*, str. 22

⁸ Grozdanić Velinka, Škorić Marissabell; Uvod u kazneno pravo, opći dio, Sveučilište u Rijeci, 2009, str. 103

⁹ Bojanić Igor, Mrčela Marin; Konceptija krivnje u novom Kaznenom zakonu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 2/2012, str. 393

¹⁰ Čl. 25 PZ-a

U nastavku ovog izlaganja kratko ću izložiti još dva preostala načela materijalnog prekršajnog prava – načelo zakonitosti i načelo primjene blažeg propisa i vremensko važenje prekršajnog zakonodavstva.

Načelo zakonitosti obično se izražava latinskom izrekom *nullum crimen, nulla poena sine lege*, što je u biti garantivna funkcija zakona. Načelo zakonitosti propisano je i člankom 31. Ustava Republike Hrvatske.¹¹

PZ u članku 2. konkretizira načelo zakonitosti propisujući da se prekršaji i prekršajnopravne sankcije mogu propisivati zakonom i odlukama jedinica lokalne i područne samouprave, a jedinice lokalne i područne samouprave mogu propisivati prekršaje i prekršajnopravne sankcije samo za povrede propisa koje ona donose na temelju svoje nadležnosti utvrđene Ustavom i zakonom i tu ovlast ne mogu prenijeti na drugoga (stavak 2.).¹² Stavkom 3. prethodno navedenog članka propisan je sadržaj načela zakonitosti u odnosu na pojedinca, pa je tako propisano da nitko ne može biti kažnjen niti se prema njemu može primijeniti druga prekršajnopravna sankcija za djelo koje prije nego je bilo počinjeno nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom ili odlukom jedinice lokalne i područne samouprave određeno kao prekršaj i za koji zakonom ili odlukom jedinice lokalne i područne samouprave nije bilo propisano koja se vrsta i mjera prekršajnopravne sankcije počinitelju može izreći, odnosno primijeniti.¹³

Načelo zakonitosti sadrži četiri pojedinačna načela, odnosno zabrane;

- *nullum crimen sine lege scripta*, odnosno načelo da zakon mora biti pisan
- *nullum crimen sine lege certa*, odnosno načelo određenosti zakona
- *nullum crimen sine lege stricta*, odnosno zabrana analogije
- *nullum crimen sine lege previa*, odnosno zabrana retroaktivnosti, od koje je iznimka načelo primjene blažeg zakona¹⁴

Što se tiče načela primjene blažeg propisa, načelno je propisano da se prema počinitelju primjenjuje propis koji je bio na snazi u vrijeme kada je prekršaj počinjen (članak 3. stavak 1. PZ-a), ali ako se propis nakon počinjenja prekršaja, a prije donošenja pravomoćne odluke o prekršaju izmijeni jedanput ili više puta, primijeniti će se propis koji je najblaži za počinitelja (članak 3. stavak 2. PZ-a).¹⁵

Prema tome, da bi se u konkretnim predmetima u kojima je postupak u tijeku, a došlo je do izmjene propisa u odnosu na činjenični opis, koji se okrivljeniku stavlja

¹¹ Ustav Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj: 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)

¹² Članak 2. stavak 2. PZ-a

¹³ Članak 2. stavak 3. PZ-a

¹⁴ Veić, Gluščić (2013), op. cit. (bilj. 2), str. 18

¹⁵ Prekršajni zakon („Narodne novine“ broj: 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18)

na teret optužnim aktom, mogla donijeti zakonita i pravilna odluka, treba osim načela zakonitosti uzeti i neke druge odredbe Prekršajnog zakona;

- načelo zabrane retroaktivnog djelovanja propisa, članak 3. stavak 1. PZ-a
- načelo primjene blažeg propisa, članak 3. stavak 2. PZ-a
- pitanje kontinuiteta prekršaja, članak 3. stavak 3. PZ-a
- pitanje vremenskih propisa¹⁶.

Ukoliko je do promjene propisa došlo nakon počinjenja prekršaja, treba voditi računa o tome da li se konkretno ponašanje ili propuštanje može podvesti pod novu prekršajnu odredbu, odnosno ima li prekršaj kontinuitet u odredbama novog propisa.¹⁷

Sukladno prethodno navedenom, članak 3. stavak 3. PZ-a propisuje da ako se izmijeni naziv ili opis prekršaja ili izmijeni naziv propisa, sud će ispitati postoji li pravni kontinuitet tako da činjenično stanje podvede pod biće odgovarajućeg prekršaja iz novog propisa, pa ako utvrdi da postoji, primijenit će propis koji je blaži za počinitelja. Nema prekršaja ako pravni kontinuitet ne postoji. Najzad, stavkom 4. članka 3. Prekršajnog zakona propisano je da ako se propis izmijeni za vrijeme trajanja počinjenja prekršaja, primijenit će se propis koji je bio na snazi u vrijeme dovršenja radnje.¹⁸

3. TEORIJE KRIVNJE

„Krivnja je subjektivni odnos počinitelja prema djelu, zbog kojeg mu se može uputiti društveni prijekor.“¹⁹ Vodeći računa o krivnji, suvremeno prekršajno pravo odbacuje objektivnu odgovornost. „Krivnja je temelj kazne i mjera kazne.“²⁰

U kaznenopravnoj teoriji postavilo se pitanje osnove krivnje, pa se u suvremenoj literaturi navodi da su izvori krivnje sociološki, antropološki, ali da se u krivnji nalaze i etički sadržaji.²¹

Što se tiče socioloških osnova krivnje, može se reći da čovjek ne postoji samo kao jedinka, nego da je u suživotu s drugim ljudima zajedno nositelj života i

¹⁶ Novak Hrgović Karmen, Nikšić Siniša; Najčešće pogreške u primjeni materijalnog prekršajnog prava, Pravosudna akademija, Zagreb, 2016, str. 11

¹⁷ *Ibid*, str. 11

¹⁸ Članak 3. stavak 3. i 4. PZ-a

¹⁹ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), *op. cit. (bilj. 1)*, str. 68

²⁰ Bojanić, Mrčela (2012), *op. cit. (bilj. 1)*, str. 395

²¹ Veić, Gluščić (2013), *op. cit. (bilj. 3)*, str. 63

funkcioniranja društvene zajednice, te kao takav nositelj prava i dužnosti unutar te zajednice, o čijem ispunjenju ovisi postojanje te zajednice.²²

Za antropološke osnove krivnje može se reći da svaki čovjek ima svoju osobnost, dostojanstvo, priznat je subjekt u društvu, te se kroz mnoštvo socijalnih veza samoostvaruje i samopotvrđuje. Krivnja je svojstvena čovjeku, ona je u njegovoj biti, te čovjek u pravilu ne odbija odgovarati za djela, koja je počinio.²³

Etički sadržaj krivnje znači da krivnja mora polaziti od etičkih i moralnih vrijednosti, stvorenih i općeprihvaćenih u jednoj društvenoj sredini. Krivnja pretpostavlja i da je čovjek mogao drugačije postupiti, nego što je postupio u konkretnom slučaju.²⁴

Najstarije su psihološke teorije krivnje, koje su nastale u Njemačkoj krajem 19. stoljeća, a koje krivnju određuju kao psihički odnos počinitelja prema djelu, koji pretpostavlja ubrojivost, a čiji sadržaj je namjera ili nehaj. Nastanak normativnih teorija krivnje veže se za početak 20. stoljeća, a prema njima suština krivnje je u normativnoj dimenziji, zapravo u vrijednosnom sudu o djelu konkretnog počinitelja. Normativne teorije krivnje u pojam krivnje uključuju svijest o protupravnosti.²⁵ Mješoviti psihološko normativni pristup danas prevladava, te ističe dvobazičnost pojma krivnje, koji obuhvaća svijest o djelu i svijest o protupravnosti.²⁶

Zaključno, možemo reći da u teoriji prava postoje tri temeljna koncepta krivnje – psihološki, normativni i normativno-psihološki koncept. Prema normativnom konceptu krivnja je skup psihičkih odnosa počinitelja prema počinjenom prekršaju, a očituje se kao namjera ili nehaj. Prema normativnom konceptu, koji je vladajući u njemačkoj kaznenopravnoj znanosti, krivnja je normativni sud o počinitelju u vezi s njegovim djelom, kojim se procjenjuje je li počinitelj bio svjestan protupravnosti svog djela.²⁷ Mješoviti psihološko-normativni pristup danas prevladava u kaznenopravnoj znanosti, te ističe dvobazičnost pojma krivnje, koji obuhvaća svijest o djelu i svijest o protupravnosti. Tome odgovara i ranije spomenuta odredba članka 25. stavka 1. Prekršajnog zakona o sadržaju krivnje. Time je određen i pojam krivnje u širem smislu.²⁸

4. KRIVNJA – OPĆENITO

²² *Ibid*, str. 64

²³ *Ibid*, str. 64

²⁴ *Ibid*, str. 64

²⁵ Grozdanić, Škorić (2009), *op. cit.* (bilj. 1), str. 104

²⁶ *Ibid*, str. 104

²⁷ Veić, Gluščić (2013), *op. cit.* (bilj. 4), str. 65

²⁸ *Ibid*, str. 65

U prethodnom izlaganju već sam nešto istaknula o načelu krivnje, kao jednom od osnovnih načela materijalnog prekršajnog prava, koje je propisano u članku 4. PZ-a.

Krivnja je jedan od elemenata prekršaja, a elementi prekršaja su radnja, biće, protupravnost i krivnja.²⁹

U kaznenom pravu namjera je redovni oblik krivnje, koji se uvijek kažnjava, a nehaj je lakši oblik krivnje, koji se kažnjava samo kada je to zakonom propisano, dok je u prekršajnom pravu za prekršajnu odgovornost dovoljan nehaj počinitelja prekršaja, a za namjeru počinitelj prekršaja odgovara ako je propisom o prekršaju propisana odgovornost za taj oblik krivnje, s time da se iznimno propisom o prekršaju može propisati odgovornost samo za namjeru.³⁰

U materijalnom smislu, krivnja je institut materijalnog prekršajnog prava, zapravo središnji element u strukturi prekršaja. Bez krivnje nema kažnjivog djela, niti kazne (*nullum crimen, nulla poena sine culpa*). U formalnom smislu, krivnja se utvrđuje sudskom odlukom, kojom se okrivljenik proglašava krivim a počinjeni prekršaj, znači osuđujućom presudom. To je krivnja u procesnom smislu.³¹

Načelo krivnje, zajedno sa načelom zakonitosti je vodeće načelo prekršajnog prava, jer kazna pretpostavlja da se počinitelju za ostvareno nepravo može uputiti prijekor. U tom kontekstu, krivnja je temelj, granica i unutarne opravdanje kazne.³²

Pomoću krivnje kao temelja kazne i krivnje kao mjere kazne, načelo krivnje doživljava konkretnu primjenu. Krivnja kao temelj kazne je skup pretpostavki o kojima ovisi upućivanje prijekora počinitelju za počinjeno djelo. U hrvatskom prekršajnom pravu to su: ubrojivost, nehaj ili namjera i svijest o protupravnosti.³³

Kod krivnje kao mjere kazne, radi se o stupnju prijekora, koji se upućuje počinitelju. To znači da se krivnja može stupnjevati, pa teža kazna pretpostavlja povišenu krivnju, a blaža kazna smanjenu krivnju.³⁴

Što se tiče odnosa krivnje i slobode volje, u kaznenopravnoj znanosti, a što je primjenjivo i na prekršajno pravo postoje tri različita pristupa.

Indeterminizam je shvaćanje prema kojem je čovjek potpuno slobodan u svojim postupcima. To shvaćanje podrazumijeva potpuno slobodnog čovjeka koji se u svom postupanje mogao opredijeliti za poštivanje prava, ali je slobodnom voljom odabrao drugi put i povrijedio temeljne društvene vrijednosti. Kazna kao prijekor može se uputiti samo onim počiniteljima, koji su postupali u skladu sa svojom

²⁹ Dragičević Prtenjača Marta; ppt prezentacija Prekršajno pravo – opći dio, 2021

³⁰ Novak Hrgović, Nikšić (2016), op. cit. (bilj. 1), str. 14

³¹ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 2), str. 73

³² Bojanić, Mrčela (2012), op. cit. (bilj. 1), str. 395

³³ Ibid, str. 395

³⁴ Ibid, str. 395

slobodnom voljom. Indeterminističke postavke svojstvene su klasičnoj školi kaznenog prava.³⁵

Determinizam je suprotno gledište, prema kojem je čovjek potpuno određen, determiniran u svojim postupcima, a u znanost kaznenog prava ovo stajalište uvode pripadnici pozitivističke škole. Čovjek je potpuno neslobodan i na njegovo ponašanje utječu određeni unutarnji (endogeni) i vanjski (egzogeni) čimbenici.³⁶

Ovi pristupi su ekstremni i danas se uglavnom odbacuju, te se treba opredijeliti za eklektički pristup (pristup srednjeg puta), koji se u biti svodi na to da je čovjek načelno slobodan u svom postupanju, ali na njega u određenim situacijama djeluju čimbenici, koji mogu isključiti njegovu krivnju ili je reducirati.³⁷

4.1. Sadržaj krivnje

Članak 25. PZ-a propisuje da je kriv za prekršaj počinitelj koji je u vrijeme počinjenja prekršaja bio ubrojav, koji je postupao iz nehaja, a bio je svjestan ili je bio dužan i mogao biti svjestan da je djelo zabranjeno ili s namjerom, kada je propisom o prekršaju iznimno propisana prekršajna odgovornost za taj oblik krivnje. Iznimno, propisom o prekršaju može se propisati odgovornost samo za namjeru.³⁸

Iz prethodno navedene zakonske odredbe proizlaze faktori, kojima je određen sadržaj krivnje u prekršajnom pravu i to;

- u vrijeme počinjenja prekršaja počinitelj prekršaja mora biti ubrojav
- postupanje počinitelja s nehajem ili s namjerom kada je propisom o prekršaju propisana odgovornost za taj oblik krivnje, s time da se propisom o prekršaju može propisati odgovornost samo za namjeru
- svijest počinitelja o protupravnosti (zabranjenosti) prekršaja

Razvidno je da Prekršajni zakon ovom definicijom slijedi psihološko-normativni koncept krivnje.

Sastojci krivnje se utvrđuju sukcesivno, što znači da primjerice utvrđivanje nehaja ili namjere kao oblika krivnje prethodi utvrđivanju postojanja svijesti o protupravnosti. Sastojke krivnje sud u postupku mora pravilno utvrditi i obrazložiti,

³⁵ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 3), str. 74

³⁶ Ibid, str. 74

³⁷ Ibid, str. 75

³⁸ Članak 25. PZ-a

kako u odnosu na odluku o krivnji, tako i u odnosu na odluku o kazni.³⁹ Stoga, ukoliko sudska odluka u obrazloženju presude ne daje nikakve razloge o ubrojivosti, niti o obliku krivnje, znači o nehaju ili namjeri, niti o svijesti o protupravnosti, takva odluka je defektna, odnosno manjkava i može se pobijati žalbom zbog bitne povrede odredaba prekršajnog postupka. Međutim, takva odluka predstavljala bi i povredu prava na pravično suđenje.⁴⁰

4.1.1. Ubrojivost

Ubrojivost je pretpostavka za krivnju, te mora postojati u vrijeme počinjenja prekršaja. Definira se kao sposobnost shvaćanja značenja vlastitog postupanja i vladanja vlastitom voljom (kognitivno-kontrolna sastavnica ubrojivosti). Drugim riječima, kognitivna sastavnica sastoji se u sposobnosti počinitelja da shvati značenje svog djela, što pretpostavlja subjekta, koji je u stanju razumjeti uzročno-posljedične veze u stvarnom svijetu i društvene zakonitosti, ali i posljedice svojeg postupanja.⁴¹ Osobi kojoj nedostaje ta sposobnost ne mogu se ubrojiti (uračunati) posljedice njezinih radnji jer bi to bilo suprotno načelu krivnje. Osobi kojoj je takva sposobnost umanjena i krivnja će biti znatno umanjena. Kontrolna sastavnica sastoji se u sposobnosti počinitelja da vlada svojom voljom.⁴²

U prekršajnom postupku nikada se ne utvrđuje ubrojivost, budući da se ona pretpostavlja (presumira). Znači oboriva je pretpostavka da je počinitelj bio ubrojiv u vrijeme počinjenja prekršaja, a ako se pojavi sumnja u pogledu te okolnosti ili ako obrana okrivljenika to zatraži, provesti će se vještačenje s ciljem utvrđivanja neubrojivosti, a ne ubrojivosti. To proizlazi i iz zakonskog teksta, koji definira neubrojivost, a ne ubrojivost.⁴³

Prema članku 26. PZ-a neubrojiva je osoba koja u vrijeme počinjenja prekršaja nije mogla shvatiti značenje svojeg postupanja (intelektualna komponenta) ili vladati svojom voljom (voljna komponenta) zbog duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti, nedovoljnog duševnog razvitka ili neke druge teže duševne smetnje.⁴⁴

Radi se o tzv. biopsihološkim osnovama neubrojivosti za koje je u postupku potrebno utvrditi da su u vrijeme počinjenja prekršaja utjecale na intelektualnu ili voljnu komponentu ubrojivosti. Dovoljno je dokazati, odnosno utvrditi utjecaj na jednu od tih komponenti, da bi se radilo o neubrojivoj osobi. Osoba koje je protupravnu

³⁹ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 4), str. 76

⁴⁰ Ibid, str. 76

⁴¹ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 5), str. 77

⁴² Ibid, str. 77

⁴³ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 5), str. 77

⁴⁴ Članak 26. PZ-a

radnju ostvarila u stanju neubrojivosti nije kriva (iznimka je samoskrivljena neubrojivost) i ne može biti kažnjena.⁴⁵

Međutim, samo postojanje duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti, nedovoljnog duševnog razvitka ili neke druge teže duševne smetnje nije dovoljno za donošenje zaključka o neubrojivosti počinitelja prekršaja, nego je ključno pitanje da li je počinitelj u vrijeme počinjenja prekršaja bio u mogućnosti shvatiti značenje svojeg postupanja i vladati svojom voljom.⁴⁶

„Neubrojivost utvrđuje sud s obzirom na konkretni prekršaj te u odnosu na vrijeme počinjenja prekršaja (*tempore criminis*). Počinitelj koji je u vrijeme počinjenja prekršaja neubrojiv nije kriv. Njega se oslobađa optužbe, jer je neubrojivost okolnost, koja isključuje krivnju.“⁴⁷

„Stoga, kod svake sumnje u ubrojivost, utvrđivanje neubrojivosti počinitelja kaznenog djela (naravno i prekršaja) *tempore criminis* u odnosu na određeno kazneno djelo (prekršaj) predstavlja *conditio sine qua non* daljnjeg sudskog postupanja.“⁴⁸

U slučaju sumnje o tome da je isključena ili smanjena ubrojivost, obvezno se provodi psihijatrijsko vještačenje, što znači da nije prepušteno slobodnom nahođenju suca da li će se provoditi psihijatrijsko vještačenje ili ne.⁴⁹

Kada je vještačenje provedeno, sud može na više načina pristupiti nalazu i mišljenju vještaka. U prvom slučaju sud u potpunosti vjeruje nalazu i mišljenju vještaka i prihvaća njegovo mišljenje o vrsti i stupnju poremećaja duševnog stanja počinitelja, kao i o njegovom utjecaju na sposobnost shvaćanja značenja svojeg postupanja i vladanja svojom voljom, pa na temelju toga donosi svoju odluku o obrojivosti, smanjenoj ubrojivosti, smanjenoj ubrojivosti u znatnoj mjeri ili neubrojivosti počinitelja.⁵⁰

U drugom slučaju kada se ne slaže sa nalazom i mišljenjem vještaka, sud može postupiti na jedan od slijedećih načina; ako je nalaz vještaka nejasan, nedorečen ili u proturječnosti sam sa sobom ili je vještačenje provelo više vještaka, čiji se nalazi u bitnome razilaze, sud može pokušati otkloniti navedene nedostatke ponovnim ispitivanjem istog vještaka. Ako to ne bi polučilo uspjehom, sud može obnoviti isto vještačenje sa istim ili drugim vještakom.⁵¹

⁴⁵ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 5), str. 77

⁴⁶ Martinović Igor; Pojam ubrojivosti u kaznenopravnoj teoriji, zakonodavstvu i praksi, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2017, str. 1191

⁴⁷ Veić, Gluščić (2013), op. cit. (bilj. 5), str. 67

⁴⁸ Grozdanić, Škorić (2009), op. cit. (bilj. 2), str. 67

⁴⁹ Grozdanić, Škorić (2009), op. cit. (bilj.3), str. 109

⁵⁰ Ibid, str. 109

⁵¹ Ibid, str. 109

Ako sud, nakon što je iscrpio sve mogućnosti, ne može zauzeti stav o utjecaju duševnih smetnji okrivljenika na njegovu sposobnost shvaćanja značenja svog postupanja i vladanja svojom voljom, trebalo bi primijeniti pravilo *in dubio pro reo* (u slučaju sumnje treba odlučivati u korist okrivljenika).⁵²

Prema nebrojivoj osobi ne mogu se primijeniti nikakve prekršajnepravne sankcije, sa iznimkom oduzimanja predmeta i oduzimanja imovinske koristi pribavljene prekršajem, koje nisu prekršajnepravne sankcije, nego mjere *sui generis*.⁵³

Nebrojiva osoba ostvaruje protupravnu radnju za koju nije kriva. Točnije rečeno ostvaruje tri elementa prekršaja – radnju, biće prekršaja i protupravnost, ali bez krivnje.⁵⁴

4.1.1.1. Metode utvrđivanja nebrojivosti

Postoje tri utvrđivanja nebrojivosti;

- biološka metoda
- psihološka metoda
- biopsihološka metoda

Prema biološkoj metodi dovoljno je utvrditi postojanje neke biološke osnove, kao npr. duševne boesti da bi se neka osoba smatrala nebrojivom. Međutim, ova metoda zanemaruje utjecaj određene biološke osnove na ponašanje čovjeka.⁵⁵ Suvremena znanstvena istraživanja na području psihijatrije pokazuju da intelektualni i voljni kapaciteti neke osobe mogu biti sačuvani bez obzira na njezinu duševnu bolest. Tako je npr. shizofreniju, koja se spominje kao najteža duševna bolest, moguće lijekovima držati pod kontrolom. Iznimno je važno povezati izvjesnu biološku osnovu sa intelektualnim i voljnim kapacitetom osobe u vrijeme počinjenja prekršaja, što ova metoda zanemaruje, zbog čega je odbačena.⁵⁶

Psihološka metoda svodi se na utvrđivanje postojanja psihičkih smetnji i stupnja njihovog utjecaja na rasuđivanje i odlučivanje kod počinitelja prekršaja. Sama nenormalna psihička stanja, koja su uzrok psihičkih smetnji se ne utvrđuju.⁵⁷

⁵² *Ibid*, str. 109

⁵³ Dragičević Prtenjača Marta; ppt prezentacija Prekršajno pravo – opći dio, 2021

⁵⁴ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), *op. cit.* (bilj. 5), str. 77

⁵⁵ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), *op. cit.* (bilj. 6), str. 79

⁵⁶ *Ibid*, str. 79, 80

⁵⁷ Grozdanić, Škorić (2009), *op. cit.* (bilj. 3), str. 109

Mješovita biopsihološka metoda povezuje biopsihološke osnove neubrojivosti s intelektualnim i voljnim kapacitetima u vrijeme počinjenja prekršaja. Najprije se utvrđuje postojanje neke duševne smetnje, a zatim njezin utjecaj na mogućnosti počinitelja da shvati značenje svog postupanja i da vlada svojom voljom.⁵⁸

4.1.1.2. Biopsihološke osnove neubrojivosti

„Biopsihološke osnove neubrojivosti su stanja koja utječu na sposobnost počinitelja da shvati značenje svog postupanja i da vlada svojom voljom. To su duševne bolesti, privremena duševna poremećenost, nedovoljni duševni razvitak i druge teže duševne smetnje.“⁵⁹

4.1.2.2.1. Duševne bolesti

„Duševne bolesti ili psihoze su stanja, koja najčešće dovode do neubrojivosti. Radi se o oboljenjima središnjeg živčanog sustava, prvenstveno mozga, koja se očituju u poremećajima velikog dijela psihičkih funkcija.“⁶⁰

Psihoze dijelimo na organske ili egzogene psihoze i funkcionalne ili endogene psihoze. Kod organskih ili egzogenih psihoza radi se o bolesnim procesima u mozgu čovjeka, sa primjetnim fizičkim promjenama, npr. demencija, progresivna paraliza, povreda mozga, ateroskleroza mozga i slično.⁶¹

Kod funkcionalnih ili endogenih psihoza radi se o promjenama u psihičkim funkcijama, za koja medicinska znanost u dosadašnjem razvoju nije uspjela utvrditi prave uzroke, npr. shizofrenija, manično-depresivna psihoza, sumanutni poremećaji i slično.⁶²

Kod duševne bolesti mora se raditi o stanju dužeg trajanja, po čemu se razlikuje od privremene duševne poremećenosti. Postojanje određenih znakova poremećaja osobnosti, uz odsutnosti simptoma stvarne duševne bolesti, neće isključiti krivnju, ali je može reducirati. Isto tako, različiti oblici poremećaja raspoloženja neće se smatrati duševnom bolešću, ako ne poprime obilježja manično-depresivnog psihotičnog poremećaja.⁶³

⁵⁸ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 7), str. 80, 81

⁵⁹ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 7), str. 81

⁶⁰ Grozdanić, Škorić (2009), op. cit. (bilj. 4), str. 110

⁶¹ Ibid, str. 110

⁶² Ibid, str. 111

⁶³ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 8), str. 82

4.1.2.2.2. Privremena duševna poremećenost

„Pod pojmom privremene duševne poremećenosti podrazumijevaju se poremećaji svijesti, koji utječu na intelektualne i voljne kapacitete počinitelja u vrijeme počinjenja prekršaja.“⁶⁴

Za razliku od duševnih bolesti, duševne poremećenosti su privremenog karaktera. Prema tome, radi se o privremenom poremećaju većine psihičkih funkcija, koji traje, dok traje učinak endogenog ili egzogenog izazivača npr. hipnotička stanja, opijenost alkoholom i drugim opojnim sredstvima.⁶⁵

Od privremene duševne poremećenosti kao poremećaja svijesti treba razlikovati besvjesno stanje, koje isključuje radnju, pa se tu i ne postavlja pitanje krivnje.⁶⁶

Da bi privremena duševna poremećenosti isključila ili reducirala ubrojivost, mora biti visokog intenziteta. Oblikom privremene duševne poremećenosti smatra se stanje prepasti, kao i akutna reakcija na stres.⁶⁷

U forenzičkoj praksi često se postavlja pitanje da li postupanje pod utjecajem alkohola dovodi do privremene duševne poremećenosti i eventualnog isključenja ili redukcije ubrojivosti. U takvim situacijama sudu je potrebno stručno znanje vještaka toksikologa.⁶⁸

U pravilu alkoholna opijenost, pa i kada se radi o visokim koncentracijama, neće isključiti ubrojivost, ali u kombinaciji s nekim drugim okolnostima, kao npr. strukturom osobnosti okrivljenika često može dovesti do smanjene mogućnosti počinitelja da shvati značenje svog postupanja i da vlada svojom voljom.⁶⁹

4.1.2.2.3. Nedovoljni duševni razvitak

„Nedovoljni duševni razvitak obuhvaća različite oblike ozbiljne mentalne insuficijencije (retardacije), koje odraslu osobu u njezinom psihičkom doživljaju stvarnosti svode na razinu malog djeteta.“⁷⁰

⁶⁴ Grozdanić, Škorić (2009), op. cit. (bilj. 5), str. 111

⁶⁵ Ibid, str. 112

⁶⁶ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 9), str. 83

⁶⁷ Ibid, str. 83

⁶⁸ Ibid, str. 83

⁶⁹ Ibid, str. 83

⁷⁰ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 10), str. 84

Međutim, sama činjenica nedovoljnog duševnog razvitka neće uvijek isključiti ubroјivost, već je potrebno utvrditi utjecaj takvog stanja na sposobnost shvaćanja značenja svog postupanja i vladanja svojom voljom u odnosu na konkretni prekršaj. Znači, potrebno je provesti vještačenje. Nedovoljan duševni razvitak često je u kombinaciji s određenim situacijskim rizičnim čimbenicima, koji utječu na ubroјivost.⁷¹

4.1.2.2.4. Druge teže duševne smetnje

Ovdje se zakonodavac koristi generalnom klauzulom. U druge teže duševne smetnje spadale bi neuroze, poremećaji nagona i psihopatije.⁷²

Neuroze su funkcionalni poremećaji, bez organskog uzroka. Neurotične osobe svjesne su stvarnosti, ali imaju problema sa kontrolom svojih reakcija na vanjske podražaje.⁷³

Poremećaji nagona su različite prisilno-opsesivne, odnosno kompulzivne radnje, kao što je npr. kleptomanija, odnosno patološka sklonost krađi.⁷⁴

Kod psihopatija riječ je o poremećaju karakternih osobina, zbog kojih je osoba nesposobna za empatiju i ostvarivanje bliskih socijalnih kontakata. Psihopatije u pravilu neće isključivati ubroјivost, ali mogu dovesti do smanjene ubroјivosti.⁷⁵

4.1.1.3. Samoskrivljena neubroјivost

Članak 27. PZ-a propisuje da se ne smatra neubroјivim počinitelj prekršaja koji se svojom krivnjom doveo u stanje u kojem nije mogao shvatiti značenje svojeg postupanja ili nije mogao vladati svojom voljom uporabom alkohola, droga ili drugih sredstava ako je u vrijeme kada se dovodio u takvo stanje kod njega postojao nehaj glede prekršaja što ga je počinio, odnosno namjera kada je propisom o prekršaju propisano kažnjavanje za taj oblik krivnje.⁷⁶

Načelno, osoba koja se sama dovela u stanje neubroјivosti, ne smatra se neubroјivom osobom, ako su ispunjeni uvjeti iz prethodno navedene zakonske odredbe.

⁷¹ *Ibid*, str. 85

⁷² Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), *op. cit.* (bilj. 11), str. 86

⁷³ *Ibid*, str. 86

⁷⁴ *Ibid*, str. 86

⁷⁵ *Ibid*, str. 87

⁷⁶ Članak 27 Pz-a

Samoskrivljena neubrojivost (*actiones liberae in causa*) obuhvaća vrijeme stavljanja u stanje opijenosti, vrijeme radnje i vrijeme posljedice, pri čemu je za krivnju mjerodavno vrijeme dovođenja u stanje opijenosti, kao vrijeme odluke. Znači ocjena ubrojivosti pomiče se unaprijed, u vrijeme u kojemu još nije niti započeta radnja počinjenja prekršaja.⁷⁷

Stavljanje u stanje neubrojivosti počinitelj može ostvariti osobno, vlastitom radnjom, ali i pomoću druge osobe, koja mu npr. nalijeva piće, daje tablete, ubrizgava drogu i slično.⁷⁸

Bitno je da je takva radnja rezultat volje počinitelja, što znači da ovdje nije uključeno stavljanje u stanje neubrojivosti izvan volje počinitelja, kao što je npr. udisanje alkoholnih isparavanja, primanje injekcije s određenim djelovanjem i slično. Tu bi se radilo o slučaju ili o djelovanju trećega za koje počinitelj nije kriv.⁷⁹

Zaključno, možemo reći da je smisao odredbe o samoskrivljenoj neubrojivosti utvrditi krivnju počinitelja, koji je svoju neubrojivost sam skrivio. Iako počinitelj nije bio slobodan u trenutku počinjenja prekršaja, on je to svakako bio u trenutku kada je uzrokovao svoju neubrojivost.⁸⁰

Samoskrivljena neubrojivost je izuzetak od ranije spomenutog pravila da se ubrojivost osobe utvrđuje u vrijeme počinjenja prekršaja (*tempore criminis*).⁸¹

Institut samoskrivljene neubrojivosti trenutak utvrđivanja ubrojivosti i krivnje pomiče unatrag, u vrijeme kada se počinitelj upotrebom alkohola, droga i drugih opojnih sredstava počeo dovoditi u stanje u kojem neće biti sposoban shvatiti značenje svog postupanja i vladati svojom voljom.⁸²

4.1.1.4. Smanjena ubrojivost u znatnoj mjeri

Smanjena ubrojivost u znatnoj mjeri je podvrsta ubrojivosti, a dokazuje se u postupku biološko-psihološkom metodom.⁸³

„Smanjeno ubrojivi počinitelji podskupina su ubrojivih počinitelja čija je krivnja smanjena zbog toga što imaju reducirane mogućnosti shvaćanja značenja svojeg postupanja ili vladanja svojom voljom, zbog čega je i njihova krivnja umanjena.

⁷⁷ Veić, Gluščić (2013), op. cit. (bilj. 5), str. 67

⁷⁸ Ibid, str. 67

⁷⁹ Ibid, str. 67

⁸⁰ Grozdanić, Škorić (2009), op. cit. (bilj. 6), str. 116

⁸¹ Ibid, str. 116

⁸² Ibid, str. 116

⁸³ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 12), str. 92

Smanjena ubrojivost može biti rezultat svih četiriju „biopsiholoških osnova“, a u praksi je češća od neubrojivosti.⁸⁴

Članak 26. stavak 3. PZ-a propisuje da se počinitelj koji je u vrijeme počinjenja prekršaja zbog duševne bolesti, privremene duševne poremećenosti, nedovoljnog duševnog razvitka ili neke druge teže duševne smetnje bio u znatnoj mjeri smanjeno ubrojiv, može blaže kazniti, ako do znatne mjere smanjene ubrojivosti nije došlo samoskrivljeno.⁸⁵

Treba razlikovati smanjenu ubrojivost od smanjene ubrojivosti u u znatnoj mjeri. Do stanja smanjene ubrojivosti u sudskoj praksi dovode različiti poremećaji, stanje akutne opijenosti i slično.⁸⁶

Smanjena ubrojivost može predstavljati olakotnu okolnost prilikom odmjerenja kazne, dok kod smanjene ubrojivosti u znatnoj mjeri sud može počinitelju ublažiti kaznu.⁸⁷

Da bi smanjena ubrojivost djelovala kao olakotna okolnost, te da bi smanjena ubrojivost u znatnoj mjeri djelovala kao potencijalno ublažavajuća okolnost, potrebno je utvrditi da do takvog stanja nije došlo samoskrivljeno.⁸⁸

4.1.2. Oblici krivnje – nehaj i namjera

U kaznenopravnoj teoriji postavilo se pitanje da li su namjera i nehaj jedini oblici krivnje ili je krivnja složenije strukture. Prvo stajalište zastupale su psihološke teorije krivnje, koje su dominirale krajem 19.- stoljeća, a uz koje se vežu klasični modeli, od kojih su najpoznatiji Lisztov i Bellingov, koji u nepravo ubrajaju vanjske, objektivne čimbenike, dok je krivnja psihički odnos počinitelja prema djelu.⁸⁹

Zbog nedostatka klasičnog sustava, napušten je Liszt-Bellingov model, pa počinje prevladavati teorija o normativnom karakteru krivnje. Bit krivnje postala je prekorljivost, koja predstavlja određeni vrijednosni sud o djelu počinitelja. Glavni sastojak krivnje, umjesto namjere i nehaja, postaje svijest o protupravnosti. Namjera i nehaj premještaju se u nepravo.⁹⁰

Na temelju finalističkog učenja namjera se prenosi u biće kaznenog djela. Zapravo, finalističko učenje je izjednačilo ciljno djelovanje s namjerom, čime je

⁸⁴ Martinović (2017), op. cit. (bilj. 1), str. 1195

⁸⁵ Članak 26. stavak 3. PZ-a

⁸⁶ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 13), str. 93

⁸⁷ Ibid, str. 93

⁸⁸ Ibid, str. 93

⁸⁹ Martinović Igor; Razgraničenje neizravne namjere i svjesnog nehaja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 1/2011, str. 50

⁹⁰ Ibid, str. 51

namjera postala bitnim sastojkom radnje, ali je dovela u pitanje položaj nehaja kao oblika krivnje.⁹¹

U posljednje vrijeme kaznenopravna znanost usmjerila se prema funkcionalizmu. Prema Jakobsovom gledištu, zadaća kaznenog prava je priznanje pozitivnih socioetičkih vrijednosti.⁹²

Dva su osnovna oblika krivnje, namjera kao teži oblik krivnje i nehaj kao lakši oblik krivnje. Za razliku od kaznenog zakonodavstva, gdje je za odgovornost počinitelja propisana namjera, kao redoviti oblik krivnje, a nehaj kao lakši stupanj krivnje, samo kada je to izričito propisano zakonom, u prekršajnom zakonodavstvu za prekršajnu odgovornost počinitelja propisan je nehaj, a namjera samo ako je propisom o prekršaju propisana prekršajna odgovornost za taj oblik krivnje, s time da se propisom o prekršaju iznimno može propisati odgovornost samo za namjeru.⁹³

Nehaj može biti svjesni i nesvjesni, a namjera izravna i neizravna, o čemu će se detaljnije referirati u nastavku ovog izlaganja.

Svaki oblik krivnje ima dvije komponente – intelektualnu i voljnu. Intelektualna komponenta odnosi se na svijest o djelu, odnosno na postojanje predodžbe počinitelja o svim bitnim obilježjima djela. Voljna komponenta ogleda se u odnosu počinitelja prema zabranjenoj posljedici i drugim obilježjima djela.⁹⁴

Posebno je važno napomenuti da u obrazloženju presude kojom se okrivljenika proglašava krivim i kažnjava za određeni prekršaj treba obrazložiti stupanj krivnje okrivljenika, odnosno je li postupao s namjerom (izravnom ili neizravnom) ili nehajem (svjesnim ili nesvjesnim), jer je izostanak takvog obrazloženja u prvostupanjskoj presudi često razlog zbog kojeg se prvostupanjska presuda pobija žalbom.⁹⁵

4.1.2.1. Nehaj

Da bi se nehaj počeo tretirati kao sastojak krivnje, potrebno je bilo redefinirati krivnju, što je zasluga Reinharda Franka početkom 20. stoljeća.⁹⁶

Shvaćanje krivnje kao prijekora omogućilo je obuhvaćanje namjere i nehaja jedinstvenim pojmom krivnje, u skladu sa psihološko-normativnim teorijama.⁹⁷

⁹¹ *Ibid*, str. 52

⁹² *Ibid*, str. 52

⁹³ Novak Hrgović, Nikšić (2016), *op. cit.* (bilj. 2), str. 40

⁹⁴ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), *op. cit.* (bilj. 14), str. 94

⁹⁵ Novak Hrgović, Nikšić (2016), *op. cit.* (bilj. 3), str. 41

⁹⁶ Martinović (2011), *op. cit.* (bilj. 1), str. 55

Zasluga finalističkog učenja je u tome da su kod nehajnog oblika krivnje uveli zahtjev da počinitelj nehajnog delikta postupi sa objektivno dužnom pažnjom.⁹⁸

Članak 28. PZ-a propisuje da se prekršaj može počinuti svjesnim ili nesvjesnim nehajem, odnosno počinitelj prekršaja postupi sa svjesnim nehajem kada je svjestan da može počinuti prekršaj, ali lakomisleno smatra da se to neće dogoditi ili da će to moći spriječiti, a s nesvjesnim nehajem počinitelj prekršaja postupi kada nije svjestan da može počinuti prekršaj, iako je prema svojim osobnim svojstvima i okolnostima bio dužan i mogao biti svjestan te mogućnosti.⁹⁹

Kod oba oblika nehaja počinitelj nije htio posljedicu, nego do posljedice dolazi iz nepažnje. Nehaj je uvijek propuštanje dužne pažnje i u tome se sastoji protupravnost nehajnog ponašanja. Krivnja kod nehaja sastoji se u tome da je počinitelj prema svojim osobnim svojstvima bio u stanju uvažiti objektivne zahtjeve za dužnom pažnjom, a on to nije učinio.¹⁰⁰

Kod nehajnog oblika krivnje potrebno je najprije utvrditi je li počinitelj prekršaja svojim postupanjem povrijedio objektivno dužnu pažnju, a nakon toga da li je povrijedio i subjektivno dužnu pažnju.¹⁰¹

„Objektivno dužna pažnja je objektivni kriterij utvrđivanja nehaja. Mjerilo je prosječan razuman čovjek u usporedivoj situaciji.“¹⁰² Sud mora utvrditi da li bi takva osoba da se našla na mjestu počinitelja postupila jednako kao počinitelj ili bi svoje ponašanje prilagodila zahtjevima pravnog poretka, postupajući sa zahtjevanom dužnom pažnjom.¹⁰³

„Objektivni kriterij utvrđivanja nehaja sastoji se od dvije komponente. Prva je unutarnja pažnja, odnosno dužnost osobe da predvidi opasnost. Vanjska dužna pažnja je dužnost osobe da svoje ponašanje prilagodi zahtjevima pravnog poretka.“¹⁰⁴

„Nakon utvrđivanja okolnosti je li došlo do povrede objektivne dužne pažnje, potrebno je utvrditi je li u konkretnom slučaju došlo do povrede subjektivne dužne pažnje. Tu je riječ o zahtjevu pravnog poretka da osoba postupi u skladu sa svojim osobnim mogućnostima pa se npr. sposobnost mladog i neiskusnog vozača da predvidi opasnost u prometu i tome prilagodi svoje ponašanje ne može usporediti sa

⁹⁷ *Ibid*, str. 55

⁹⁸ *Ibid*, str. 55

⁹⁹ Članak 28 PZ-a

¹⁰⁰ Novak Hrgović, Nikšić (2016), *op. cit.* (bilj. 2), str. 40

¹⁰¹ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), *op. cit.* (bilj. 15), str. 105

¹⁰² Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), *op. cit.* (bilj. 16), str. 106

¹⁰³ *Ibid*, str. 106

¹⁰⁴ *Ibid*, str. 106

sposobnošću profesionalnog vozača, pa će i ocjena o stupnju povrede njihove subjektivne dužne pažnje biti različita.¹⁰⁵

4.1.2.1.1. Svjesni nehaj

Prema članku 28. stavku 2. PZ-a, svjesni nehaj (*luxuria*) postoji kada je počinitelj bio svjestan da zbog njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posljedica, ali olako drži da ona neće nastupiti ili da će je moći spriječiti.

Intelektualna komponenta kod svjesnog nehaja ista je kao kod neizravne namjere, a određena je kao svijest o mogućnosti počinjenja djela. Razliku treba tražiti u voljnoj komponenti, koja se kod svjesnog nehaja sastoji u lakomislenom pouzdanju počinitelja da neće doći do počinjenja djela ili da će moći spriječiti počinjenje djela.¹⁰⁶

Obzirom na okolnost da na strani počinitelja ne postoji volja za počinjenjem prekršaja, da bi se takav počinitelj mogao proglasiti krivim nužno je da mu se može pripisati posljedica, apoveznica između njegove radnje i posljedice ne nedostatak dužne i moguće pažnje kod poduzimanja radnje.¹⁰⁷

Znači, kod svjesnog nehaja osnovna je lakomislenost i pretjerano pouzdanje u vlastite mogućnosti.¹⁰⁸

Frankove formule, razvijene početkom 20. stoljeća često se koriste za razgraničenje svjesnog nehaja i neizravne namjere.¹⁰⁹

„Prema prvoj formuli, počinitelj postupa sa neizravnom namjerom ako se od činjenja ne bi uzdržao ni u slučaju da je štetan ishod, koji je pri ostvarenju radnje smatrao mogućim, predvidio kao siguran.“¹¹⁰

Druga Frankova formula još je kraća; „bilo kako bilo, svakako ću poduzeti radnju.“¹¹¹

4.1.2.1.2. Nesvjesni nehaj

¹⁰⁵ *Ibid*, str. 107

¹⁰⁶ Grozdanić, Škorić (2009), *op. cit.* (bilj. 7), str. 122

¹⁰⁷ *Ibid*, str. 123

¹⁰⁸ Veić, Gluščić (2013), *op. cit.* (bilj. 6), str. 69

¹⁰⁹ Martinović (2011), *op. cit.* (bilj. 2), str. 63

¹¹⁰ *Ibid*, str. 63

¹¹¹ *Ibid*, str. 65

Prema članku 28. stavku PZ-a, nesvjesni nehaj (*negligentia*) postoji kada počinitelj nije bio svjestan da može nastupiti zabranjena posljedica, iako je prema okolnostima i prema svojim osobnim svojstvima morao i mogao biti svjestan te mogućnosti.¹¹²

Ono što je svojstveno nesvjesnom nehaju je nepostojanje svijesti o mogućnosti ostvarenja obilježja djela, po čemu je nesvjesni nehaj specifičan u odnosu na druge oblike krivnje.¹¹³

Kod nesvjesnog nehaja ne postoje nikakve psihičke veze počinitelja s prekršajem, nema niti intelektualne, niti voljne komponente, a za utvrđivanje nesvjesnog nehaja mjerodavan je subjektivni kriterij, na što ukazuje i sama zakonska odredba („prema svojim osobnim svojstvima“).¹¹⁴

Ono što je zajedničko svjesnom i nesvjesnom nehaju je to da u oba slučaja počinitelj ne želi počinjenje djela i tome što je u oba slučaja povrijedio dužnu pažnju. Razlika je u tome što je kod svjesnog nehaja počinitelj svjestan da može nastupiti posljedica, dok kod nesvjesnog nehaja počinitelj uopće nije bio svjestan te mogućnosti, iako je prema okolnostima slučaja (objektivna dužna pažnja) i prema svojim osobnim svojstvima (subjektivna dužna pažnja) bio dužan i mogao biti svjestan te mogućnosti.¹¹⁵

4.1.2.2. Namjera

Prekršaj se može počinuti s izravnom ili neizravnom namjerom. Prema članku 28. stavku 5 i 6. PZ-a, počinitelj postupa s izravnom namjerom kada je svjestan svog prekršaja i hoće njegovo počinjenje, a sa neizravnom namjerom kada je svjestan da može počinuti prekršaj, pa na to pristaje.¹¹⁶

Neki prekršaji mogu se počinuti samo s namjerom, a što je vidljivo iz same zakonske odredbe, koja propisuje pojedini prekršaj.

U pogledu kažnjavanja zakon ne pravi razliku između izravne i neizravne namjere, ali u sudskoj praksi djela ostvarena s izravnom namjerom smatraju se težim, što može rezultirati oštrijom kaznom.¹¹⁷

¹¹² Članak 28. PZ-a

¹¹³ Veić, Gluščić (2013), *op. cit.* (bilj. 7), str. 70

¹¹⁴ *Ibid*, str. 70

¹¹⁵ Grozdanić, Škorić (2009), *op. cit.* (bilj. 8), str. 126

¹¹⁶ Članak 28. stavak 5. 6. PZ-a

¹¹⁷ Novak Hrgović, Nikšić (2016), *op. cit.* (bilj. 3), str. 41

Što se tiče razgraničenja između izravne i neizravne namjere, kao i razgraničenja između svjesnog nehaja i neizravne namjre, u kaznenopravnoj teoriji postoje slijedeće skupine teorija;

Teorije volje ističu da namjera postoji kada je počinitelj postupao svjesno i voljno, a preduvjet za to je da počinitelj ima svijest o svim obilježjima bića kažnjivog djela, ali on mora to djelo i htjeti. Glavni predstavnik teorije volje je Hippel.¹¹⁸ Teorija volje prva je počela govoriti o neizravnoj namjeri, kao specifičnom obliku namjere, gdje počinitelj predviđa mogućnost počinjenja kažnjivog djela, ali je prema toj mogućnosti ravnodušan.¹¹⁹ Teorija ravnodušnosti jedna je od varijanti teorije volje (Engisch), koja neizravnu namjeru smatra oblikom namjere, kod kojeg počinitelj moguće štetne posljedice odobrava ili ih s ravnodušnošću prihvaća¹²⁰

Teorije svijesti pseudonimom za namjeru smatraju predviđanje kauzalnog odnosa između radnje i posljedice, dok se volja odbija kao nešto neodređeno (Schroder, Schmidhauser).¹²¹ Jedna od varijanti teorija svijesti je teorija vjerojatnosti, čiji je začetnik Mayer, a koja razgraničenje namjere i nehaja nastoji provesti temeljem razlikovanja obične mogućnosti i vjerojatnosti¹²²

Od ostalih teoretičara treba istaknuti Armina Kaufmana, koji negira neizravnu namjeru u slučaju da je volja počinitelja bila usmjerena na izbjegavanje štetnog ishoda.¹²³ Prema Frischu za neizravnu namjeru dovoljna je svijest o nedopuštenom riziku, a bilo kakav voljni element je suvišan.¹²⁴ Prema Jakobsu o neizravnoj namjeri je riječ kada počinitelj u trenutku poduzimanja radnje ostvarenje bića kaznenog djela nije smatrao nevjerojatnim¹²⁵

4.1.2.2.1. Izravna namjera

Izravna namjera (*dolus directus*) znači svjesno i voljno ostvarenje djela, odnosno počinitelj je svjestan svog prekršaja i hoće njegovo počinjenje.¹²⁶

Svijest se mora odnositi na okolnosti iz zakonskog opisa djela, koje sačinjavaju biće djela. Bitna je svijest u vrijeme počinjenja radnje, a mora se odnositi na sve relevantne okolnosti.¹²⁷

¹¹⁸ Martinović (2011), op. cit. (bilj. 3), str. 59

¹¹⁹ Ibid, str. 59

¹²⁰ Ibid, str.60

¹²¹ Martinović (2011), op. cit. (bilj. 4), str. 61

¹²² Ibid, str. 62

¹²³ Martinović (2011), op. cit. (bilj. 5), str. 65

¹²⁴ Ibid, str. 66

¹²⁵ Ibid, str. 66

¹²⁶ Veić, Gluščić (2013), op. cit. (bilj. 8), str. 71

¹²⁷ Ibid, str. 71

Interlektualna komponenta kod izravne namjere sastoji se od svijesti o djelu. Znači, počinitelj je svjestan djela, kada je svjestan svih okolnosti, koje ulaze u zakonsko biće djela (npr. radnje, posljedice, uzročne veze između radnje i posljedice i slično).¹²⁸ Voljna komponenta sastoji se u htijenju, odnosno volji počinitelja da se djelo izvrši, pri čemu počinitelj želi ostvariti sve one okolnosti koje ulaze u zakonsko biće kažnjivog djela.¹²⁹

4.1.2.2.2. Neizravna namjera

Sa neizravnom namjerom (*dolus eventualis*) postupa počinitelj koji je svjestan djela i pristaje na njegovo počinjenje, odnosno svjestan je da može počiniti prekršaj, pa na to pristaje.¹³⁰

Specifičnost ovog oblika krivnje je u voljnoj komponenti, koja se sastoji u pristanku da djelo bude počinjeno. Počinitelj je ravnodušan prema toj okolnosti, pa mu je svejedno hoće li djelo biti počinjeno ili ne.¹³¹

Intelektualna komponenta kod neizravne namjere sastoji se u svijesti o mogućnosti počinjenja djela. Između izravne i neizravne namjere razlika nije u sadržaju svijesti, nego u stupnju svijesti.¹³² Kod izravne namjere počinitelj je svjestan postojanja svih okolnosti zakonskog bića kažnjivog djela, dok je kod neizravne namjere svjestan mogućnosti njihovog postojanja.¹³³ Voljna komponenta kod neizravne namjere sastoji se u pristajanju počinitelja na djelo, dok kod izravne namjere počinitelj hoće djelo. Znači kod neizravne namjere počinitelj je svjestan rizika da će nastupiti posljedica, ali ne odustaje od svoje nakane.¹³⁴

4.1.3. Svijest o protupravnosti

Svijest o protupravnosti je svijest o zabranjenosti vlastitog postupanja, odnosno predodžba o tome da je ono što se čini protivno zahtjevima pravnog poretka. Osoba kojoj nedostaje svijest o protupravnosti nije kriva u formalnom, a niti u materijalnom smislu.¹³⁵ Svijest o protupravnosti tek je nedavno uvedena u kazneno

¹²⁸ Grozdanić, Škorić (2009), op. cit. (bilj. 9), str. 117

¹²⁹ Ibid, str. 118

¹³⁰ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 17), str. 101

¹³¹ Ibid, str. 101

¹³² Grozdanić, Škorić (2009), op. cit. (bilj. 10), str. 118

¹³³ Ibid, str. 118

¹³⁴ Ibid, str. 119

¹³⁵ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 18), str. 114

pravo, pa i u prekršajno pravo, kao zasebna sastavnica krivnje, a time je napušteno načelo još iz rimskog prava da nepoznavanje prava šteti, odnosno da ne ispričava (*ignorantia iuris nocet, ignorantia legis non excusat*).¹³⁶

Važno je napomenuti da se kod utvrđivanja svijesti o protupravnosti ne traži da je počinitelj svjestan da čini točno određeni prekršaj, znači ne traži se poznavanje zakonskih tekstova, niti upućenost u pravne propise. Ono što se traži od počinitelja je tzv. laička svijest o zabranjenosti djela, svijest da svojim ponašanjem ugrožava ili povređuje temeljne društvene vrijednosti.¹³⁷

I kod svijesti o protupravnosti potrebno je utvrditi objektivne i subjektivne kriterije, s time da se oni ne odnose na činjenice, nego na pravo.¹³⁸ Objektivni kriterij je prosječan razuman čovjek u usporedivoj situaciji, a subjektivni kriterij konkretan počinitelj prekršaja, kod kojeg se postojanje svijesti o protupravnosti procjenjuje obzirom na njegova osobna svojstva, sposobnosti, znanja i iskustva.¹³⁹ Možemo razlikovati stvarnu od očekivane svijesti o protupravnosti. Kod stvarne svijesti o protupravnosti počinitelj je bio svjestan pravne zabranjenosti svog ponašanja, dok kod očekivane svijesti o protupravnosti počinitelj toga nije bio svjestan, ali je bio dužan i mogao biti svjestan da je njegovo djelo zabranjeno.¹⁴⁰

Najzad, treba istaknuti da se svijest o protupravnosti razlikuje od svijesti o djelu, koja je intelektualna komponenta svjesnog nehaja i namjere.¹⁴¹ Svijest o protupravnosti je svijest o postojanju pravne norme, koja zabranjuje određeno ponašanje, a svijest o djelu je svijest o obilježjima određenog prekršaja.¹⁴² Pojednostavljeno rečeno, svijest o protupravnosti je predodžba o pravu, dok je svijest o djelu predodžba o činjenicama.¹⁴³

4.1.3.1. Zabluda o protupravnosti

Članak 29. stavak 1. PZ-a propisuje da se u zabludi o protupravnosti nalazi počinitelj koji iz opravdanih razloga nije znao i nije mogao znati da je njegovo djelo zabranjeno.¹⁴⁴

Ukoliko je zabluda o protupravnosti otklonjiva, ne isključuje krivnju, ali se počinitelj može blaže kazniti.¹⁴⁵ Zabluda o protupravnosti je otklonjiva ako bi svatko,

¹³⁶ *Ibid*, str. 114

¹³⁷ Grozdanić, Škorić (2009), *op. cit.* (bilj. 11), str. 129

¹³⁸ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), *op. cit.* (bilj. 19), str.116

¹³⁹ *Ibid*, str. 115

¹⁴⁰ *Ibid*, str. 115

¹⁴¹ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), *op. cit.* (bilj. 19), str. 116

¹⁴² *Ibid*, str. 116

¹⁴³ *Ibid*, str. 116

¹⁴⁴ Članak 29. stavak 1. PZ-a

pa i počinitelj mogao lako spoznati protupravnost djela ili ako se radi o počinitelju, koji je obzirom na svoje zvanje, zanimanje ili službu bio dužan upoznati se s odgovarajućim propisima.¹⁴⁶ Ova zabluda ne dira u nehaj i namjeru, a kod ove zablude počinitelj zna što radi, ali pogrešno smatra da je to što radi dopušteno ili mu nedostaje predodžba o pravnoj zabranjenosti djela.¹⁴⁷

Zabluda o protupravnosti može biti izravna ili neizravna. Izravna zabluda postoji ako počinitelj nije svjestan pravnog propisa ili ga pogrešno tumači, a neizravna zabluda ako pogrešno smatra da postoji razlog isključenja protupravnosti.¹⁴⁸

4.1.3.2. Zabluda o biću prekršaja

Prema članku 30. stavku 1. i stavku 2. PZ-a u zabludi o biću prekršaja ili stvarnoj zabludi nalazi se počinitelj koji u vrijeme počinjenja prekršaja nije bio svjestan nekog njegovog zakonom ili drugim propisom određenog obilježja. Ako je počinitelj bio u zabludi o propisanim obilježjima prekršaja iz nehaja, kriv je za taj prekršaj.¹⁴⁹

Ova zabluda može biti neotklonjiva, kada isključuje krivnju, a ako je otklonjiva, znači ako je počinitelj bio u zabludi o propisanim obilježjima prekršaja iz nehaja, kriv je za počinjeni prekršaj.

Zabluda o biću prekršaja može se odnositi na bilo koje obilježje prekršaja, npr. na radnju, uzročnu vezu, posljedicu, objekt radnje i slično.¹⁵⁰ Za postojanje te zablude bitno je da se odnosi na okolnost, koja je unutar obilježja zakonskog bića djela. Ako se radi o okolnosti, koja nije u sklopu zakonskih obilježja djela, takva zabluda je irelevantna.¹⁵¹

U otklonjivoj zabludi o biću prekršaja nalazi se počinitelj koji je mogao, da je iskoristio sve svoje sposobnosti, imati pravilnu predodžbu o određenoj okolnosti o kojoj je u zabludi. To bi značilo da je otklonjiva zabluda rezultat nepažnje počinitelja.¹⁵² Neotklonjiva zabluda nije posljedica nepažnje počinitelja, nego stjecaja okolnosti, slučaja. U istim okolnostima bi i svaka druga osoba bila u takvoj zabludi.¹⁵³

¹⁴⁵ Novak Hrgović, Nikšić (2016), op. cit. (bilj. 3), str. 41

¹⁴⁶ Ibid, str. 41

¹⁴⁷ Ibid, str. 41

¹⁴⁸ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), op. cit. (bilj. 20), str. 125,126

¹⁴⁹ Članak 30. stavak 1. i 2. PZ-a

¹⁵⁰ Veić, Gluščić (2013), op. cit. (bilj. 9), str. 73

¹⁵¹ Ibid, str. 73

¹⁵² Grozdanić, Škorić (2009), op. cit. (bilj. 12), str. 131

¹⁵³ Ibid, str. 131

Najčešći oblik zablude o biću djela je zabluda o objektu. Ta zabluda će biti irelevantna, ako se radi o objektima iste vrijednosti.¹⁵⁴ Zabluda o biću djela može se odnositi i na kauzalnu vezu, uzročnost, ali će biti irelevantna u slučaju manjih, nebitnih odstupanja između zamišljenog i stvarnog kauzalnog tijeka.¹⁵⁵

4.1.3.3. Zabluda o okolnostima koje isključuju protupravnost

Članak 30. stavak 3. PZ-a propisuje da nema prekršaja (neotklonjiva zabluda), iako je njegova propisana obilježja počinitelj ostvario s namjerom, ako je u vrijeme počinjenja djela pogrešno smatrao da postoje okolnosti prema kojima bi djelo bilo dopušteno da su one stvarno postojale. Stavak 4. istog članka propisuje da ako je počinitelj bio u zabludi o okolnostima koje isključuju protupravnost iz nehaja, kriv je za počinjeni prekršaj.¹⁵⁶

„Zabluda o okolnostima koje isključuju protupravnost (stvarna zabluda u širem smislu) je zabluda o činjeničnim pretpostavkama razloga isključenja protupravnosti.“¹⁵⁷ Znači počinitelj je svjestan svih okolnosti zakonskog obilježja djela, a zabluda se odnosi na neke druge okolnosti.¹⁵⁸ Tipični primjeri ove zablude su putativna nužna obrana i putativna krajnja nužda. Putativna nužna obrana je obrana protiv zamišljenog, u stvarnosti nepostojećeg napada, a putativna krajnja nužda je otklanjanje zamišljene, u stvarnosti nepostojeće opasnosti.¹⁵⁹

Budući da se počinitelj koji postupa u putativnoj nužnoj obrani ili putativnoj krajnjoj nuždi nalazi u zabludi, prekršajnopравни učinak takvog postupanja ovisiti će o tome da li je zabluda bila otklonjiva ili neotklonjiva.¹⁶⁰ Zabluda će biti neotklonjiva, isključivati će krivnju, ako se utvrdi da počinitelj niti uz dužnu pažnju nije mogao procijeniti da se ne radi o stvarnom napadu, odnosno da se ne radi o stvarnoj opasnosti.¹⁶¹ Međutim, ako se utvrdi da je počinitelj uz dužnu pažnju mogao procijeniti da se ne radi o stvarnom napadu, odnosno da se ne radi o stvarnoj opasnosti, biti će odgovoran.¹⁶²

5. ODGOVORNOST PRAVNIH OSOBA ZA PREKRŠAJE

¹⁵⁴ Horvatić, Derenčinović, Cvitanović (2017), *op. cit.* (bilj. 21), str. 120

¹⁵⁵ *Ibid*, str. 121

¹⁵⁶ Članak 30. stavak 3. PZ-a

¹⁵⁷ Novak Hrgović, Nikšić (2016), *op. cit.* (bilj. 4), str. 42

¹⁵⁸ *Ibid*, str. 42

¹⁵⁹ *Ibid*, str. 42

¹⁶⁰ Grozdanić, Škorić (2009), *op. cit.* (bilj. 13), str. 137

¹⁶¹ *Ibid*, str. 137

¹⁶² *Ibid*, str. 137

„Pravna osoba je društvena tvorevina, kojoj je pravni poredak priznao poslovnu sposobnost, mogućnost da sudjeluje u pravnom prometu.“¹⁶³ Propisivanjem odgovornosti pravnih osoba napušteno je načelo iz rimskog prava *societas delinquere non potest*, prema kojem pravna osoba ne može imati vlastitu volju.¹⁶⁴

Postoje tri modela odgovornosti pravnih osoba;

- model objektivne odgovornosti – odustaje se od krivnje, odgovornost se potpuno objektivizira

- model izvođenja krivnje pravnih osoba iz krivnje određenih osoba, čiji je najpoznatiji oblik tzv. teorija identifikacije – najzastupljeniji model, prihvaćen u našem zakonodavstvu

- model autonomne krivnje pravne osobe¹⁶⁵

Odgovornost pravnih osoba za prekršaje u sustavu hrvatskog kaznenog prava u najširem smislu najprije je bila predviđena u prekršajnom pravu, donošenjem Zakona o prekršajima¹⁶⁶, čijim je donošenjem dovršena prva faza usklađivanja hrvatskog prekršajnog prava sa Ustavom Republike Hrvatske, Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda Vijeća Europe, Kaznenim zakonom i Zakonom o kaznenom postupku.¹⁶⁷

Izmjene možemo podijeliti na materijalne i postupovne. Što se tiče izmjena u materijalnom smislu, najvažnija je ona koja umjesto dosadašnje akcesorne, odnosno izvedene odgovornosti pravnih osoba, uvodi mogućnost njihove samostalne odgovornosti.¹⁶⁸ „Redefiniran je pojam odgovorne osobe, propisana je prekršajna odgovornost pravnih osoba javnog prava (tijela jedinica lokalne samouprave), a u vezi sa prekršajnom odgovornosti, strane pravne osobe izjednačene su sa domaćim pravnim osobama.“¹⁶⁹ Dotadašnji Zakon o prekršajima predviđao je samo mogućnost izricanja novčane kazne odgovornoj pravnoj osobi, dok novi Zakon o prekršajima predviđa mogućnost izricanja i primjene prema pravnoj osobi globe i zaštitne mjere, a prema odgovornoj osobi pravne osobe i mogućnost izricanje i primjene kazne zatvora i uvjetne osude.¹⁷⁰

Što se tiče postupovnih odredbi, propisan je niz odredbi o određivanju predstavnika pravne osobe u prekršajnom postupku, odredbe o ovlaštenjima predstavnika, kao i odredbe o ovlaštenju suda da pravnoj osobi, koja u ostavljenom roku ne odredi predstavnika, odredi branitelja po službenoj dužnosti, a predviđene su

¹⁶³ Veić, Gluščić (2013), *op. cit.* (bilj. 10), str. 93

¹⁶⁴ *Ibid*, str. 93

¹⁶⁵ *Ibid*, str. 93

¹⁶⁶ Zakon o prekršajima („Narodne novine“ broj: 88/02)

¹⁶⁷ Derenčinović Davor; *Odgovornost pravnih osoba u hrvatskom kaznenom pravu*, Hrvatska pravna revija, 2002, str. 1, 2

¹⁶⁸ Derenčinović (2002), *op. cit.* (bilj. 1), str. 2

¹⁶⁹ *Ibid*, str. 2

¹⁷⁰ *Ibid*, str. 2

i nove odredbe o postupanju povodom prekršajnog naloga, te je proširen krug izvanrednih pravnih lijekova.¹⁷¹

Hrvatski Sabor je 11.09.2003. godine donio Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela¹⁷², koji je stupio na snagu 24.03.2004. godine. Tim Zakonom su u kaznenom pravu uvedene temeljite izmjene, što se tiče odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela.¹⁷³ Naime, u kaznenom pravu dotada se polazilo od individualne kaznene odgovornosti i kažnjivosti fizičkih osoba, a pravne osobe bile su isključene iz sustava kaznenog prava prema ranije navedenom načelu *societas delinquere non potest*.¹⁷⁴ „Prema tome, bilo je rašireno stajalište da radnju kaznenog djela može počiniti samo pojedinac, te da se subjektivni elementi krivnje mogu utvrđivati samo kod pojedinca, dok pravne osobe ne mogu počiniti kazneno djelo jer ne raspolažu sviješću i voljom.“¹⁷⁵ Međutim, prije stupanja na snagu Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela, u pravnom poretku Republike Hrvatske bila je predviđena prekršajna i prijestupovna odgovornost pravnih osoba, o kojoj su odlučivali trgovački i prekršajni sudovi, dok se uvođenjem odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela odustalo od rezerviranosti kaznenog prava za fizičke osobe.¹⁷⁶

Povod za donošenje Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela bila je potreba usklađivanja hrvatskog pravnog sustava sa europskom pravnom stečevinom, prvenstveno sa Drugim protokolom uz Konvenciju za zaštitu financijskih interesa Europske unije, kao i sa člankom 18. Kaznenopravne konvencije o korupciji Vijeća Europe.¹⁷⁷ Najzad, kao jedan od razloga donošenja ovog Zakona možemo navesti potrebu pojačanja kaznenopravne represije zbog teških oblika gospodarskog kriminaliteta.¹⁷⁸

5.1. Modeli odgovornosti pravnih osoba

U nastavku ovog izlaganja detaljnije ću se osvrnuti na modele kaznene odgovornosti pravnih osoba;

- autonomna i izvedena odgovornost

¹⁷¹ Derenčinović (2002), *op. cit. (bilj. 1)*, str. 2

¹⁷² Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela („Narodne novine“ broj: 151/03, 110/07, 45/11, 143/12)

¹⁷³ Đurđević Zlata; Kaznena odgovornosti i kazneni postupak prema pravnim osobama u Republici Hrvatskoj, Zagreb, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2003, str. 719

¹⁷⁴ *Ibid*, str. 719

¹⁷⁵ *Ibid*, str. 719

¹⁷⁶ *Ibid*, str. 720

¹⁷⁷ Derenčinović Davor, Novosel Dragan; Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela – prolazne dječje bolesti ili (ne)rješiva kvadratura kruga, Zagreb, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2012, str. 587

¹⁷⁸ *Ibid*, str. 587

- objektivna i subjektivna odgovornost
- supsidijarna i kumulativna odgovornost¹⁷⁹

5.1.1. Autonomna i izvedena odgovornost

Kod autonomne, neposredne ili originarne odgovornosti, pravna osoba samostalno odgovara za vlastito ponašanje, odnosno ne traži se utvrđivanje odgovornosti ili krivnje određenih fizičkih osoba.¹⁸⁰ Glavni razlozi uvođenja autonomne odgovornosti pravnih osoba su kriminalnopolitičke prirode. Pri tome se misli na situacije u kojima zbog stvarnih ili pravnih zapreka nije moguće utvrditi odgovornost fizičkih osoba. Do takvih situacija dolazi u velikim korporacijama, kod kojih je prisutna funkcionalna decentralizacija i diferencijacija ovlasti.¹⁸¹ Međutim, autonomna odgovornost pravnih osoba je normativno najzahtjevnija, jer traži stvaranje novih kaznenopravnih kategorija, utemeljenih na djelovanju pravnih osoba.¹⁸² U kaznenopravnoj teoriji i zakonodavstvu razvila su se dva oblika autonomne kaznene odgovornosti. „Prvi je odgovornost zbog nedostataka u organizaciji, koja se naziva krivnja zbog organizacije ili pogrešna organizacija upravljanja, a drugi oblik autonomne kaznenopravne odgovornosti pravne osobe utemeljen je na propustu u obvezama nadzora koje poduzeće ima prilikom poduzimanja određenih rizičnih radnji koje su tipične za određenu vrstu djelatnosti.“¹⁸³

„Izvedena, posredna ili akcesorna odgovornost pravne osobe postoji ako se odgovornost pravne osobe ustanovljuje tako da joj se uračunava ponašanje, odnosno odgovornost njezinih organa ili odgovornih osoba. Stoga se u njemačkoj literaturi takav model naziva i model uračunavanja.“¹⁸⁴ Dvije su najvažnije teorije, kojima se opravdava izvođenje odgovornosti pravne osobe za kažnjive radnje iz odgovornosti odgovornih osoba.¹⁸⁵ Prema teoriji identifikacije, koju su razvili europski sudovi, osobe na rukovodećim položajima identificiraju se sa pravnom osobom, pa se njihova krivnja uračunava pravnoj osobi.¹⁸⁶ Prema vikarijskoj teoriji, razvijenoj u SAD-u 20-tih godina prošlog stoljeća, kaznena odgovornost pravnih osoba može se temeljiti i na odgovornosti niže rangiranih službenika.¹⁸⁷

¹⁸⁰ Đurđević (2003), op. cit. (bilj. 1), str. 739

¹⁸¹ *Ibid*, str. 741

¹⁸² *Ibid*, str. 741

¹⁸³ *Ibid*, str. 742

¹⁸⁴ Đurđević (2003), op. cit. (bilj. 2), str. 739, 740

¹⁸⁵ *Ibid*, str. 740

¹⁸⁶ *Ibid*, str. 740

¹⁸⁷ *Ibid*, str. 740

5.1.2. Objektivna i subjektivna odgovornost

Kod objektivne odgovornosti pravne osobe za kažnjivu radnju, njezina odgovornost utvrđuje se samo na temelju činjenice da je pravna osoba prouzročila povredu ili ugrožavanje određenog dobra. Utvrđuje se samo radnja, odnosno posljedica, ali ne i subjektivni odnos počinitelja prema djelu.¹⁸⁸ Hrvatska kaznenopravna teorija i praksa odbija uvođenje objektivne odgovornosti u kazneno, pa tako i u prekršajno pravo.¹⁸⁹

Kod subjektivne odgovornosti pravne osobe utvrđuje se subjektivni odnos počinitelja prema djelu.¹⁹⁰ Međutim, kod ove vrste odgovornosti postoji bitna razlike između izvedene i autonomne odgovornosti. Izvedena kaznena odgovornost pravnih osoba uvijek je subjektivna, budući da se utvrđuje krivnja pojedinca koji je počinio kazneno djelo, te se oblik krivnje koji se utvrdi kod pojedinačnog počinitelja, pripisuje (uračunava) pravnoj osobi.¹⁹¹ „Danas su u kaznenopravnoj teoriji razvijeni i oblici autonomne subjektivne odgovornosti pravnih osoba koji se temelje na novokonstruiranim elementima subjektivne odgovornosti utemeljenim na ponašanju pravne osobe. Jedna od njih je grupni ili kriminalni stav pravne osobe, odnosno kultura korporacije, prema kojoj duh, stav ili ozračje koje vlada u pravnoj osobi podržava ili potiče kriminalitet.“¹⁹²

5.1.3. Supsidijarna i kumulativna odgovornost

Supsidijarna i kumulativna odgovornost razlikuju se prema kriteriju da li za počinjeno kažnjivo djelo odgovaraju samo fizička ili pravna osoba ili za isto djelo mogu odgovarati i fizička i pravna osoba.¹⁹³

„Kod modela supsidijarne odgovornosti, nije potrebno kazniti pravnu osobu ako se može utvrditi odgovornost fizičke osobe. Svi međunarodnopravni dokumenti, koji zahtijevaju uvođenje odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela isključuju supsidijarnu odgovornost fizičkih osoba.“¹⁹⁴

U međunarodnom pravu uglavnom je prihvaćena kumulativna odgovornost i pravne i odgovorne osobe za kažnjivo djelo.¹⁹⁵

¹⁸⁸ Đurđević (2003), op. cit. (bilj. 3), str. 743

¹⁸⁹ Ibid, str. 744

¹⁹⁰ Đurđević (2003), op. cit. (bilj. 4), str. 744

¹⁹¹ Ibid, str. 744

¹⁹² Ibid, str. 744

¹⁹³ Đurđević (2003), op. cit. (bilj. 5), str. 745

¹⁹⁴ Ibid, str. 745

¹⁹⁵ Ibid, str. 745

5.2. Odredbe Prekršajnog zakona o odgovornosti pravnih osoba za prekršaje

Prema odredbi članka 60. stavka 1. PZ-a pravna osoba i njezina odgovorna osoba prekršajno su odgovorni za skrivljene povrede propisa o prekršaju.¹⁹⁶

Iz navedene zakonske odredbe proizlazi da se odgovornost pravnih osoba za prekršaju u hrvatskom pravu izvodi iz odgovornosti/krivnje odgovorne osobe.

Prema tome, pravna osoba i njezina odgovorna osoba prekršajno su odgovorni za skrivljene povrede propisa o prekršaju, a pri tome se podrazumijeva krivnja odgovorne osobe – fizičke osobe koja vodi poslove pravne osobe ili joj je povjereno obavljanje određenih poslova iz područja djelovanja pravne osobe (članak 61. Stavak 1. PZ-a), budući da pravna osoba nema niti volju, niti svijest, a to znači da nema niti svijest o djelu, niti svijest o protupravnosti, što je svojstveno fizičkoj osobi. Ovdje je riječ o subjektivnoj, ujedno i akcesornoj odgovornosti.¹⁹⁷

Pravne osobe ne mogu odgovarati za sve prekršaje, pa tako logično ne mogu odgovarati za npr. nasilničko ponašanje, sudjelovanje u tučnjavi i slično.¹⁹⁸

Iznimno za prekršaj može odgovarati samo pravna osoba ili samo odgovorna osoba;

- kada je to propisano propisom o prekršaju samo pravna osoba odgovara (članak 60. stavak 2. PZ-a)

- kada se utvrdi postojanje pravnih ili stvarnih zapreka za utvrđivanje odgovornosti odgovorne osobe ili se ne može utvrditi tko je odgovorna osoba (članak 60. stavak 3. PZ-a)

- propisana odgovornost pravne i u njoj odgovorne osobe, ali tužitelj pokrene postupak protiv pravne ili odgovorne osobe; sud u postupku utvrdi da odgovorna osoba nije odgovorna za počinjeni prekršaj, pa utvrdi odgovornost pravne osobe; sud utvrdi da nije pravna osoba odgovorna pa utvrdi odgovornost samo odgovorne osobe (članak 60. stavak 4. PZ-a)

Važno je napomenuti da se prekršajna odgovornost odnosi i na podružnice i predstavništva domaćih i stranih pravnih osoba i druge subjekte, koji nemaju pravnu osobnost, ali samostalno nastupaju u pravnom prometu, kao i na odgovorne osobe u njima (članak 59. stavak 4. PZ-a).

Odredba članka 61. stavka 2. PZ-a određuje da se propisom o prekršaju može odrediti koja odgovorna osoba u pravnoj osobi odgovara za određeni prekršaj.

¹⁹⁶ Članak 60. Stavak 1. PZ-a

¹⁹⁷ Novak Hrgović Karmen; Novosti u materijalnopравnim odredbama novog Zakona o prekršajima, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 2/2005, str. 419

¹⁹⁸ Veić, Gluščić (2013), *op. cit. (bilj. 11)*, str. 94

Stavak 3. istog članka propisuje da odgovorna osoba prekršajno odgovara za počinjeni prekršaj i u slučaju ako nakon počinjenja prekršaja prestane raditi u pravnoj osobi ili ako je nakon počinjenja prekršaja pravna osoba prestala postojati.

Ono što se javlja kao česti problem, a posljedica je ekonomskih prilika je prestanak postojanja pravne osobe u tijeku postupka, odnosno postupka izvršenja.

Odredba članka 59. stavka 2. PZ-a propisuje da prekršajna odgovornost pravne osobe prestaje prestankom njezina postojanja, a u slučaju postojanja njezina pravnog sljednika, za prekršaj odgovara njezin sveopći pravni sljednik. Ako je sljednika više, sud će utvrditi koji od njih, s obzirom na narav sljedništva, odgovara za prekršaj. Stavak 3. istog članka određuje da ako pravna osoba prestane postojati nakon pravomoćnosti odluke o prekršaju, prekršajne sankcije izvršit će se u odnosu na pravnog sljednika. Pojedine sankcije neće se u tom slučaju izvršiti ako to očito ne bi bilo pravično. O izvršenju prekršajne sankcije protiv pravnog sljednika sud će donijeti posebno rješenje.¹⁹⁹

Prema odredbi članka 62. stavak 1. PZ-a, Republika Hrvatska ne može prekršajno odgovarati. Stavak 2. i 3. istog članka propisuju da jedinice lokalne i područne samouprave ne odgovaraju za prekršaje koji su počinjeni u izvršavanju njihovih javnih ovlasti. Međutim, jedinice lokalne i područne samouprave mogu odgovarati za radnje koje ne ulaze u izvršavanje njihovih javnih ovlasti. Važno je napomenuti da u tijelima jedinica lokalne i područne samouprave za prekršaje mogu odgovarati i odgovorne osobe u njima.²⁰⁰

6. OSTALE ODREDBE PREKRŠAJNOG ZAKONA, VEZANO ZA KRIVNJU

U ovom dijelu izlaganja istaknuti ću još neke odredbe Prekršajnog zakona, gdje se izravno ili neizravno navodi krivnja, odnosno odgovarajući stupanj krivnje.

Prije svega, prema općem pravilu o izboru vrste i mjere kazne, odnosno odredbom članka 36. stavka 1. PZ-a propisano je da izbor vrste i mjere kazne počinitelju prekršaja određuje sud u granicama koje su određene propisom za počinjeni prekršaj, a na temelju stupnja krivnje, opasnosti djela i svrhe kažnjavanja. Stavak 2. istog članka propisuje da određujući vrstu i mjeru kazne koju će primijeniti, sud će uzeti u obzir sve okolnosti koje utječu da kazna po vrsti i mjeri bude lakša ili teža za počinitelja prekršaja (olakotne i otegotne okolnosti), a osobito ove: stupanj krivnje, pobude iz kojih je prekršaj počinjen, ranije ponašanje počinitelja, njegovo ponašanje nakon počinjenog prekršaja, te ukupnost društvenih i osobnih uzroka koji

¹⁹⁹ Članak 59. stavak 2. PZ-a

²⁰⁰ Članak 62. stavak 1., 2. i 3. PZ-a

su pridonijeli počinjenju prekršaja. Izričući počinitelju prekršaja novčanu kaznu, sud će uzeti u obzir i njegovo imovinsko stanje.²⁰¹

Isto tako, iako sama zakonska odredba članka 37. stavka 2. PZ-a to izričito ne propisuje, stupanj krivnje počinitelja mogao bi se uzeti u obzir kao olakotna okolnost prilikom donošenja sudske odluke o ublažavanju kazne počinitelju prekršaja (sudsko ublažavanje kazne). Naime, navedena zakonska odredba propisuje da blažu kaznu od propisane za određeni prekršaj sud može izreći i kada postoje naročito olakotne okolnosti, osobito ako se počinitelj pomirio s oštećenikom, ako mu je u potpunosti ili većim dijelom naknadio štetu prouzročenu prekršajem, a svrha kažnjavanja može se postići i takvom blažom kaznom.²⁰²

Što se tiče odgovornosti i kažnjavanja sudionika, članak 23. stavak 1. PZ-a propisuje da svaki supočinitelj odgovara u granicama svoje namjere ili nehaja, dok poticatelj i pomagač odgovaraju u granicama svoje namjere. Članak 24. stavak 1. PZ-a propisuje da onaj koji drugog s namjerom potakne na počinjenje prekršaja ili mu pomogne u njegovom počinjenju, bit će kažnjen kao da ga je sam počinio, a za pomaganje se može i blaže kazniti.²⁰³

Odredbom članka 24.a PZ-a, koja je stupila na snagu 01.06.2013. godine u prekršajnom pravu je uveden institut beznačajnog prekršaja. Navedenom zakonskom odredbom propisano je da nema prekršaja, iako su ostvarena njegova bitna obilježja, ako je stupanj ugrožavanja ili povrede javnog poretka, društvene discipline i društvenih vrijednosti neznatan i ne postoji potreba da počinitelj bude kažnjen.²⁰⁴

Prema tome, za kvalifikaciju određene radnje kao beznačajnog prekršaja, moraju kumulativno biti ispunjene dvije pretpostavke;

- da je stupanj ugrožavanja ili povrede javnog poretka, društvene discipline i društvenih vrijednosti neznatan
- da ne postoji potreba da počinitelj bude kažnjen

O beznačajnom prekršaju radilo bi se npr. u slučaju izlaska iz stana do trgovina bez osobne iskaznice ili kada je počinitelj prilikom izlaska sa parkinga ispred stambene zgrade prema izlasku na glavnu ulicu zaboravio na vozilu uključiti kratka svjetla u doba godine u kojem postoji zakonska obveza uključivanja kratkog svjetla na osobnim automobilima.²⁰⁵

²⁰¹ Članak 36. stavak 1. i 2. PZ-a

²⁰² Novak Hrgović, Nikšić (2016), op. cit. (bilj. 5), str. 52, 53

²⁰³ Članak 23. stavak 1. i članak 24. stavak 1. PZ-a

²⁰⁴ Članak 24.a PZ-a

²⁰⁵ Milivojević Lana; Prekršajno pravo i materijalnopravne odredbe Prekršajnog zakona, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Ravnateljstvo policije, Policijska akademija, Zagreb, 2018, str. 36

Beznačajni prekršaj ne negativna pretpostavka kažnjivosti, što znači da je nepostojanje ove pretpostavke uvjet postojanja djela. Sva obilježja prekršaja su ispunjena.²⁰⁶

Iako sama zakonska odredba izričito ne navodi da prilikom kvalifikacije radnje kao beznačajnog prekršaja treba voditi računa i o nižem stupnju krivnje počinitelja, kao što je slučaj kod beznačajnog kaznenog djela, institut beznačajnog prekršaja trebalo bi primjenjivati u slučajevima kada je uz ispunjenje zakonskih pretpostavki, počinitelj postupao sa svjesnim ili nesvjesnim nehajem, kao nižim stupnjevima krivnje, a da bi u slučajevima kada počinitelj postupao s namjerom trebalo ograničiti primjenu ovog instituta.²⁰⁷

U tome smislu, odredba o beznačajnom prekršaju od iznimke ne smije postati pravilo, zbog mogućnosti različitih zlouporaba, pa i korupcije.²⁰⁸

7. PRIMJERI IZ SUDSKE PRAKSE

U nastavku izlaganja navesti ću neke primjere iz sudske prakse, gdje se pitanje krivnje počinitelja prekršaja pojavilo u drugostupanjskom postupku pred Visokim prekršajnim sudom, povodom žalbe na prvostupanjsku odluku o prekršaju:

Tako je u prvom slučaju²⁰⁹ bila dovedena u pitanje ubrojivost počinitelja prekršaja. Prvostupanjskom presudom okrivljenik je proglašen krivim zbog prekršaja iz članka 22. stavka. 1. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji²¹⁰, a zbog čega mu je izrečena kazna zatvora u trajanju od 30 dana, u koju je uračunato vrijeme ranijeg oduzimanja slobode. Okrivljeni u žalbi protiv prvostupanjske presude, između ostalog, ističe da je za vrijeme boravka u zatvoru pregledan od strane medicinskog vještaka, iz čijeg nalaza i mišljenja proizlazi da je u vrijeme počinjenja prekršaja bio smanjeno ubrojiv. Visoki prekršajni sud odbio je žalbu kao neosnovanu, a iz njegove presude proizlazi da samo neubrojivost u vrijeme počinjenja prekršaja predstavlja okolnost, koja isključuje krivnju, dok je bitno smanjeno ubrojiva osoba ipak ubrojiva osoba, te ta okolnost može predstavljati fakultativnu za ublažavanje kazne. Mišljenja sam da su i prvostupanjski sud, kao i Visoki prekršajni sud donijeli ispravnu odluku, budući da je prema nalazu i mišljenju vještaka počinitelj prekršaja u vrijeme počinjenja prekršaja bio smanjeno ubrojiv, ali ne i neubrojiv, što znači da to ni u kojem slučaju nije moglo isključiti njegovu krivnju.

²⁰⁶ Derenčinović Davor, Gulišija Miranda, Dragičević Prtenjača Marta; *Novosti u materijalnopравnim odredbama Prekršajnog zakona*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, 2/2013, str. 759

²⁰⁷ Walaszek Stanislav, *Novi informator*, 2018

²⁰⁸ *Derenčinović, Gulišija, Dragičević Prtenjača (2013), op. cit. (bilj. 1), str. 761*

²⁰⁹ Presuda Visokog prekršajnog suda Ppž-2350/2021-2 od 28.09.2021.

²¹⁰ Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji („Narodne novine“ broj: 70/17, 126/19, 84/21)

U drugom slučaju²¹¹ problematizirano je postojanje namjere u vrijeme počinjenja prekršaja. Prvostupanjskom presudom okrivljenik je oslobođen optužbe zbog prekršaja iz članka 31. stavka 1. Zakona o ravnopravnosti spolova²¹², s obrazloženjem da okrivljenik nije kumulativno ispunio tri bitna obilježja konkretnog prekršaja („nije mu bio cilj prouzročiti strah kod druge osobe bilo stvoriti neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“). Žalitelj, Ministarstvo unutarnjih poslova, ističe u žalbi da je radnja okrivljenika protupravna, budući da je bivšu djevojku verbalno napao, govoreći da će je osramotiti pred kolegama na poslu i fizički ju je napao, zbog čega nije zadobila vidljive ozljede. Visoki prekršajni sud odbio je žalbu kao neosnovanu i potvrdio prvostupanjsku presudu, navodeći između ostalog, da je u konkretnom slučaju riječ o prekršaju, kod kojeg je izravna namjera konstitutivno obilježje prekršaja, a čije postojanje u konkretnom slučaju nije utvrđeno. U ovom slučaju složila bih se sa presudom Visokog prekršajnog suda, kao i sa prvostupanjskom presudom, budući da se radi o prekršaju, koji se može počinuti samo s izravnom namjerom, a čije postojanje nije utvrđeno. Znači, izravna namjera je konstitutivno obilježje prekršaja.

Treći slučaj²¹³ isto tako problematizira postojanje namjere u vrijeme počinjenja prekršaja, ali dovodi u pitanje samo postojanje prekršaja. Prvostupanjskom presudom okrivljenik je proglašen krivim za prekršaj iz članka 25. stavka 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije²¹⁴, za koji mu je izrečena novčana kazna u iznosu od 5.000,00 KN. Okrivljenik se žalio zbog bitne povrede odredaba prekršajnog postupka, te pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja. Visoki prekršajni sud je preinačio prvostupanjsku presudu na način da se njome izriče da se okrivljenik oslobađa od optužbe, a u obrazloženju svoje odluke Visoki prekršajni sud, između ostalog, navodi da je žalba bespredmetna, budući da je sud ispitivanjem po službenoj dužnosti utvrdio povredu odredaba materijalnog prekršajnog prava iz članka 196. točke 1. PZ-a²¹⁵, budući da djelo za koje se protiv okrivljenika vodi prekršajni postupak, a na način kako je to činjenično opisano u izreci prvostupanjske presude, po propisu nije prekršaj. Iz zakonskog opisa prekršaja iz članka 25. stavka 1. Zakona o suzbijanju diskriminacije²¹⁶, proizlazi da je riječ o prekršaju, koje se može počinuti samo s izravnom namjerom, a to ne proizlazi iz činjeničnog opisa stanja navedenog u prvostupanjskoj presudi. Ovo je zanimljiv slučaj, budući da je Visoki prekršajni sud po službenoj utvrdio da djelo za koje se protiv počinitelja vodio prekršajni postupak nije prekršaj, prema činjeničnom opisu iz prvostupanjske presude, što je povreda materijalnog prekršajnog prava, pa je ispravno preinačio prvostupanjsku presudu i okrivljenika oslobodio od optužbe.

²¹¹ Presuda Visokog prekršajnog suda Jž 1979/2020-2 od 13.07.2021.

²¹² Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“ broj: 82/08, 69/17)

²¹³ Presuda Visokog prekršajnog suda Jž 830/2018-2 od 27.01.2021.

²¹⁴ Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“ broj: 85/08, 112/12)

²¹⁵ Članak 196. točka 1 PZ-a

²¹⁶ Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“ broj: 85/08, 112/12)

U četvrtom slučaju²¹⁷ problematizira se odgovornost za nehaj, kao oblik krivnje. Prvostupanjskom presudom okrivljenik je proglašen krivim za prekršaj iz članka 282. stavka 9. Zakona o sigurnosti prometa na cestama²¹⁸, za koji mu je izrečena novčana kazna od 5.000,00 KN, te je primijenjena i zaštitna mjera zabrane upravljanja motornim vozilom B kategorije u trajanju od šest mjeseci. Protiv navedene presude okrivljenik je uložio žalbu, u kojoj između ostalog, navodi da je prvostupanjski sud u pobijanoj presudi propustio utvrditi i obrazložiti subjektivni odnos okrivljenika prema prekršajnom djelu za koje je osuđen, krivnju i oblik krivnje, s kojom je okrivljenik počinio konkretno djelo. Visoki prekršajni sud obio je kao nesnovanu žalbu okrivljenika, navodeći da je pitanje krivnje relevantno za utvrđivanje prekršajne odgovornosti okrivljenika, ali da u konkretnom slučaju nije propisano da se predmetni prekršaj može počinuti samo s namjerom, već je za postojanje prekršajne odgovornosti dovoljan i nehaj, kao oblik krivnje. Mišljenja sam da je Visoki prekršajni sud u ovom slučaju ipak trebao više povesti računa o subjektivnom odnosu počinitelja prema djelu, da se sve ipak ne svede na objektivnu odgovornost.

U petom slučaju²¹⁹ isto se problematizira odgovornost za nehaj kao oblik krivnje. Prvostupanjskom presudom okrivljenik je proglašen krivim za prekršaj iz članka 53. stavka 3. Zakona o sigurnosti prometa na cestama²²⁰, za koji mu je izrečena novčana kazna u iznosu od 5.000,00 KN. Protiv prvostupanjske presude okrivljenik je uložio žalbu, u kojoj između ostalog, navodi da prvostupanjski sud nije u dovoljnoj mjeri cijenio olakotne okolnosti, a da je kao otegotne okolnosti naveo stupanj prekršajne odgovornosti i težinu počinjenog prekršaja. Visoki prekršajni sud odbio je žalbu kao neosnovanu, navodeći da je u svojoj obrani okrivljenik u potpunosti priznao prekršaj, koji mu se stavlja na teret, te da je za prešajnu odgovornost u pravilu dovoljan samo nehaj kao oblik krivnje. Kao i u prethodnom slučaju mišljenja sam da se trebalo više voditi računa o stupnju prekršajne odgovornosti, kao bi se izbjeglo sankcioniranje počinitelja prekršaja samo na temelju objektivne odgovornosti, ne vodeći računa o stupnju njegove subjektivne odgovornosti.

8. ZAKLJUČAK

²¹⁷ Presuda Visokog prekršajnog suda Ppž 10804/2021-2 od 20.10.2021.

²¹⁸ Zakon o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“ broj: 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14, 64/15, 108/17, 70/19, 42/20)

²¹⁹ Presuda Visokog prekršajnog suda Ppž 6764/2021-2 od 20.10.2021.

²²⁰ Zakon o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“ broj: 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14, 64/15, 108/17, 70/19, 42/20)

Načelo krivnje izravno je povezano sa procesnopravnim načelom okrivljenikove nedužnosti, kao i ostvarenjem zakonitosti i najviših vrednota pravnog poretka – vladavine prava i prava na pravično postupanje.

Krivnja je jedan od elemenata prekršaja, zajedno sa radnjom, bićem i protupravnosti prekršaja.

Elementi sadržaja krivnje – ubrojivost, nehaj ili namjera i svijest o protupravnosti, isti su kao i u kaznenom pravu, ali u prekršajnom pravu malo se pisalo o navedenim elementima, pa sam do većine navoda, vezanih za sadržaj krivnje u ovom završnom radu, došla iz kaznenopravne teorije.

Ubrojivost, kao jedan od elemenata sadržaja krivnje se pretpostavlja, ali u slučaju sumnje u ubrojivost počinitelja prekršaja, obvezno se provodi psihijatrijsko vještačenje, što znači da nije prepušteno arbitrarnoj odluci suda da li će u konkretnom slučaju provesti vještačenje ili ne.

Većina zakonskih odredbi, vezanih za krivnju u prekršajnom pravu, izravno je preuzeta iz kaznenog prava, sa istaknutom razlikom u pogledu oblika krivnje, pa možemo reći da je kod prekršaja „redovni“ oblik krivnje nehaj, dok je to kod kaznenih djela namjera. Ponekad je teško provesti distinkciju između pojedinih oblika krivnje, posebno između svjesnog nehaja i neizravne namjere, pa rješenje treba tražiti u sudskoj praksi, zatim u usporedbi intelektualne i voljne komponente različitih oblika krivnje, ali i u uporabi različitih metodoloških pomagala iz kaznenopravne teorije, kao što su Frankove formule.

Najzad, osvrnula sam se na svijest o protupravnosti, kao posljednju sastavnicu sadržaja krivnje. Radi se o svijesti o zabranjenosti vlastitog postupanja, odnosno o svijesti o tome da je ono što se čini u suprotnosti sa zahtjevima pravnog poretka. Prihvatanjem svijesti o protupravnosti u kazneno pravo napušteno je načelo iz rimskog prava da nepoznavanje prava ne škodi (*ignorantia iuris nocet, ignorantia legis non excusat*). Iznimka od navedenog su neotklonjiva zabluda o protupravnosti, neotklonjiva zabluda o biću prekršaja i neotklonjiva zabluda o okolnostima, koje isključuju protupravnost. Kod navedenih zabluda nema krivnje počinitelja prekršaja. Uglavnom zabluda će biti neotklonjiva ako počinitelj, niti uz dužnu pažnju, nije mogao predvidjeti okolnosti, koje su predmet zablude. Znači u zabludu bi pala i svaka druga osoba, sličnih sposobnosti i spoznajnih mogućnosti, kao i počinitelj prekršaja.

Kod nekih instituta prekršajnog prava, npr. kod beznačajnog prekršaja, iako zakon izričito ne navodi stupanj krivnje počinitelja prekršaja, trebalo bi ga uzeti u obzir, radi izbjegavanja pogrešne kvalifikacije određenih postupanja. Međutim, u ovakvim slučajevima trebalo bi izbjegavati pretjeranu arbitrarnost, radi izbjegavanja mogućih zlouporaba.

Razmatrajući primjere iz sudske prakse, mogu zaključiti da se u nekim slučajevima sudske odluke ograničavaju na objektivnoj odgovornosti počinitelja

prekršaja, pod izlikom da je za prekršaj dovoljan nehaj, kao oblik krivnje, što bi trebalo izbjegavati, te u sudskim odlukama ne izbjegavati što detaljniju ocjenu suda o vrsti i stupnju krivnje počinitelja prekršaja. Propust suda da u obrazloženju sudske odluke kvalificira stupanj krivnje počinitelja prekršaja, dovodi do „defektne“, odnosno do manjkave sudske odluke, što je i jedan od čestih razloga za pobijanje sudske odluke žalbom.

Zaključno mogu istaknuti da bi u budućnosti trebalo detaljnije razraditi pojedine institute prekršajnog prava, vezano za krivnju, radi izbjegavanja nezakonitih sudskih odluka, prekomjerne arbitrarnosti i prilagođavanja pravnoj stečevini Europske unije. Tu ponajprije mislim na institut beznačajnog prekršaja, ali i na sudsko ublažavanje kazne.

LITERATURA

KNJIGE:

- Grozdanić Velinka, Škorić Marissabell; Uvod u kazneno pravo, opći dio, Sveučilište u Rijeci, 2009
- Horvatić Željko, Derenčinović Davor, Cvitanović Leo; Kazneno pravo, opći dio 2, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2017
- Milivojević Lana; Prekršajno pravo i materijalnopravne odredbe Prekršajnog zakona, Ministarstvo unutarnjih poslova, Zagreb, 2018
- Novak Hrgović Karmen, Nikšić Siniša; Najčešće pogreške u primjeni materijalnog prekršajnog prava, Pravosudna akademija Zagreb, 2016
- Veić Petar, Gluščić Stjepan; Prekršajno pravo, opći dio, Narodne novine, 2013

STRUČNI I ZNANSTVENI RADOVI:

- Bojanić Igor, Mrčela Marin; Konceptija krivnje u novom Kaznenom zakonu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2012
- Derenčinović Davor, Gulišija Miranda, Dragičević Prtenjača Marta; Novosti u materijalnopravnim odredbama Prekršajnog zakona, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2013
- Derenčinović Davor; Odgovornost pravnih osoba u hrvatskom kaznenom pravu, Hrvatska pravna revija, 2002
- Derenčinović Davor, Novosel Dragan; Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela – prolazne dječje bolesti ili (ne)rješiva kvadratura kruga, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2012

- Đurđević Zlata; Kaznena odgovornost i kazneni postupak prema pravnim osobama u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2003
- Martinović Igor; Pojam ubrojivosti u kaznenopravnoj teoriji, zakonodavstvu i praksi, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 3/2017
- Martinović Igor; Razgraničenje neizravne namjere i svjesnog nehaja, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 1/2011
- Novak Hrgović Karmen; Novosti u materijalnopравnim odredbama prijedloga novog Zakona o prekršajima, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 2/2005
- Walaszek Stanislav; Beznačajni prekršaj u sudskoj praksi, Novi informator, 2018

PROPISI:

- Prekršajni zakon („Narodne novine“ broj: 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18)
- Ustav Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj: 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 5/14)
- Zakon o odgovornosti pravnih osobe za kaznena djela („Narodne novine“ broj: 151/03, 110/07, 45/11, 143/12)
- Zakon o prekršajima („Narodne novine“ broj: 88/02)
- Zakon o ravnopravnosti spolova („Narodne novine“ broj: 82/08, 69/17)
- Zakon o sigurnosti prometa na cestama („Narodne novine“ broj: 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14, 64/15, 108/17, 70/19, 42/20)
- Zakon o suzbijanju diskriminacije („Narodne novine“ broj: 85/08, 112/12)

SUDSKA PRAKSA:

- Presuda Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske poslovni broj: JŽ 830/2018-2 od 27.01.2021.
- Presuda Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske poslovni broj: JŽ 1979/2020-2 od 13.07.2021
- Presuda Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske poslovni broj: Ppž 2350/2021-2 od 28.09.2021.
- Presuda Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske poslovni broj: Ppž 10804/2021-2 od 20.10.2021.
- Presuda Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske poslovni broj: Ppž 6764/2021-2 od 20.10.2021.

PREZENTACIJE:

- Dragičević Prtenjača Marta; ppt prezentacija; Prekršajno pravo – opći dio, 2021

Izjava o izvornosti

Ja, Davorka Valentić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

**Davorka Valentić, v.r.
(potpis studenta)**

